

Teoskokonaisuuden muodostuminen
Vilja-Tuulia Huotarisen runokokoelmassa
Seitsemän enoa

Elli Turunen

Syventävien opintojen tutkielma

Kotimainen kirjallisuus

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

toukokuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Kirjallisuudentutkimuksen maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Kotimainen kirjallisuus			
Tekijä – Författare – Author Elli Turunen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Teoskokonaisuuden muodostuminen Vilja-Tuulia Huotarisen runokokoelmassa <i>Seitsemän enoa</i>			
Työn laji – Arbetets art – Level Syventävien opintojen tutkielma		Aika – Datum – Month and year Toukokuu, 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 51
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkielman tavoitteena on selvittää, kuinka runokokoelmasta muodostuu yhtenäinen teoskokonaisuus yksittäisten runojen kautta. Tutkielman kohteena on Vilja-Tuulia Huotarisen runokokoelma <i>Seitsemän enoa</i> (2013).</p> <p>Tutkimuskysymyksenä tutkielmassa on se, mitkä tekijät runokokoelmassa luovat kokoelmasta teoskokonaisuuden. Tutkielma tarkastelee sitä, millaisia keinoja yksittäisillä runoilla on luoda tiivis ja yhtenäinen teoskokonaisuus. Teoskokonaisuudella tutkielmassa tarkoitetaan yhtenäistä kokonaisuutta, jossa yksittäiset runot avautuvat toisten runojen kautta, ja jossa kokonaisuus antaa merkityksen yksittäiselle runolle ja yksittäinen runo kokonaisuudelle.</p> <p>Tutkielma näyttää, että Huotarisen runokokoelmassa teoskokonaisuutta muodostavat muun muassa teoksen osastointi, samana läpi teoksen pysyvä minäpuhuja, kehysrunot, siirtäjärunot ja metalyyrisyys.</p> <p><i>Seitsemän enoa</i> jakaantuu viiteen osastoon. Osastointi rytmittää kirjaa ja luo ajallista jatkuvuutta. Eri osastot pohjustavat myös toisia osastoja. Jokaisella osastolla on omat teemansa, aiheensa ja motiivinsa.</p> <p>Jokaista osastoa kehystää oma kehysruno. Kehysruno antaa kehysrunon osaston muille runoille ja toimii tietynlaisena lukuohjeena osaston sisällä. Osastojen viimeiset runot toimivat siirtäjinä, jotka siirtävät teoksen maailmaa seuraaviin osastoihin. Huotarisen teoksessa on myös muistuttajarunoja, jotka esimerkiksi sanaston kautta pakottavat lukijaa palaamaan aiempiin runoihin. Muistuttajarunot myös antavat uusia merkityksiä aiemmille runoille.</p> <p>Teoskokonaisuuden luojana <i>Seitsemän enoa</i> -teoksessa on myös teoksen läpi samana pysyvä minäpuhuja. Jokaisessa runossa runojen minä ei ole suoraan löydettävissä, mutta hänet löytää teoskokonaisuuden kautta. Kokoelman minä toimii teoksessa myös kuulijana ja fokalisoijana, joka vaikuttaa aina runoissa läpi teoksen.</p> <p>Myös metalyyrisyys on keskeinen Huotarisen teoksessa. Metalyyrisyyden taso kokoelmassa vaihtelee: loppua kohden siitä tulee eksplisiittistä, mutta jo teoksen alussa metalyyrisyys on yksi teemoista. Tutkielma näyttää, että metalyyrisyys osaltaan kokoa runoteoksen yhtenäiseksi teokseksi ja muodostaa teoksen merkittävän teeman.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords teoskokonaisuus, osastointi, runo-osasto, kehysruno, siirtäjäruno, muistuttajaruno, puhuja, metalyyrisyys			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopisto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

1	Johdanto	1
1.1	Teoskokonaisuus.....	1
1.2	<i>Seitsemän enoa</i> -teoksesta yleisesti	2
2	Puhuja.....	7
2.1	Mimeettinen ja retorinen minä	8
2.2	Roolirunon puhuja	9
3	Aikamuodot	11
4	Metalyysisyys.....	13
5	Osastointi.....	16
5.1	Ensimmäinen osasto	17
5.2	Toinen osasto	19
5.3	Kolmas osasto	24
5.4	Neljäs osasto	27
5.5	Viides osasto	29
6	Kehysrunot, siirtäjärunot, muistuttajat.....	32
6.1	Ensimmäinen kehysruno ja siirtäjä	32
6.2	Siirtäjärunot	35
6.3	Toinen kehysruno	37
6.4	Kolmas kehysruno	38
6.4.1	Kolmannen osaston siirtäjäruno	39
6.5	Neljäs kehysruno.....	40
6.6	Viides kehysruno.....	42
6.7	Aiempiin runoihin viittaaminen	44
7	Lopuksi.....	46
	Lähteet	47

1 JOHDANTO

Tutkin syventävien opintojen tutkielmassani Vilja-Tuulia Huotarisen vuonna 2013 ilmestynyttä neljättä runokokoelmaa *Seitsemän enoa* (myöhemmin viitteissä 7e). Tutkimuskysymyksenä tutkielmassa on se, mitkä tekijät runokokoelmassa luovat kokoelmasta teoskokonaisuuden. Eli millä keinoin yksittäiset runot yhdistyvät toisiinsa ja muodostavat yhtenäisen teoksen. Lähtökohtanani työssä on se, että Huotarisen teos on teoskokonaisuus, jossa yksittäiset runot saavat merkityksensä suhteessa kokoelman toisiin runoihin. Tässä tutkielmassa teoskokonaisuus tarkoittaa tiivistä ja yhtenäistä teosta, jossa runojen merkitys on riippuvaista teoksen muista runoista. Teoskokonaisuutta muodostavat muun muassa kehys- ja siirtäjärunot, runojen keinot muistuttaa aiemmista runoista, sanasto ja teoksen läpi samana pysyvä kertoja-puhuja tai minäpuhujia.

Huotarisen teos on tiivis teoskokonaisuus, enkä näe hedelmälliseksi tutkia yksittäistä runoa irrallaan muista runoista. Tutkin *Seitsemän enoa* -teosta yksittäisten runojen kautta mutta suhteuttamalla niitä muihin runoihin ja osakokonaisuuksiin. Kokoelmallisuus ja yksittäinen runo eivät ole ristiriidassa keskenään. Yksittäistä runoa voidaan tutkia, mutta teoksen laajempi merkitys aukeaa vasta kokonaisuuden kautta.¹

1.1 TEOSKOKONAISUUS

Vesa Haapalan mukaan kokoelmakokonaisuus luo tietyt kriteerit, joiden kautta yksittäistä runoa voidaan tulkita². Yksittäisen runon merkitys on siis ainakin osittain riippuvaista sitä ympäröivistä runoista. Teoskokonaisuutta muodostavat muun muassa henkilökertojen puhe, kuvasto, sanasto, symbolit, jatkuvuus ja vastakkaisuus.³ Myös osastointi, nimet tai nimeämättömyys ja typografia vaikuttavat kokonaisuuteen. Huotarisen teoksessa kokoelmallisuuden piirteitä ovat muun muassa sama kokija-puhuja, juonellisuus, osastointi, kehysrunot ja siirtäjärunot.

Haapala tutkii teoskokonaisuuden muodostumista Katri Valan vuonna 1924 ilmestyneessä esikoiskokoelmassa *Kaukainen puutarha*. Haapala korostaa Valan käyttämiä tapoja, jotka säätelevät ”yksittäisten runojen yhdistymistä” toisiinsa. Artikkelissaan hän keskittyy Valan teoksen osastojen ensimmäisiin ja viimeisiin runoihin, joita hän nimittää kehys- ja

---

¹ Haapala 2008: 91

² Haapala 2015: 35

³ Haapala 2013: 146

siirtäjärunoiksi.⁴ Myös tässä työssä tutkitaan näitä runoja. Niiden lisäksi tutkitaan myös sitä, kuinka teoksen runojen minä on sama koko teoksen läpi ja kuinka metalyyrisyys muodostuu teoskokonaisuuden kautta. Työ kiinnittää huomiota myös *Seitsemän enon* osastointiin, joka jakaa teoksen viiteen eri osamaailmaan. Teoksen osastointi luo myös vastakkaisuutta teoksen sisällä ja toimii teoskokonaisuuden luoja.

1.2 SEITSEMÄN ENOA -TEOKSESTA YLEISESTI

Seitsemän enoa muodostuu viidestä runo-osastosta, joissa on vaihteleva määrä runoja. Runot ovat nykyrunoudelle tyypillisesti monimuotoisia ja vapaamittaisia. Teoksessa on proosarunoja ja perinteisempään runoasuun puettuja runoja. 2000-luvun runokokoelmissa tarinallisuus ja topografia ovat lisääntyneet⁵ ja kirjallisuudessa näkyy kaipuu yhteisöllisyyteen ja menetettyyn⁶. Tätä kaikkea on myös *Seitsemässä enossa*. Yhteinen kokemus näkyy teoksessa viittauksina Suomen lähihistorian sotiin ja menetetyiltä alueilta lähteneisiin evakkoihin. Teoksessa näkyy myös sotien jälkeinen aika, maaseudulla tehty raskas työ ja sotien vaikutus lasten kasvatukseen. Temaattisesti kokoelmasta muodostuu tarina, jossa kerrotaan nimetyn *Vilja-Tuulian* suvun historiaa ja runojen minän kasvu aikuiseksi, itsenäiseksi kirjailijaksi perheen ja suvun hajoamisen kautta.

Seitsemän enoa koostuu viidestä nimetystä osastosta. Näiden nimet ovat järjestyksessä: Lähtöjä lennossa, Siellä mistä tulen, Seitsemän enoa, Loru miniöistä ja Siellä mistä kaikki alkoi (Eli Vilja-Tuulian muistiinpanot). Jokaisen osaston nimi on kirjoitettu isoin kirjaimin ja merkitty tukkimiehen kirjanpidon tapaisesti. Niissä viivat eivät pysy kuitenkaan suorassa ja asettuvat vinoon ja epäjärjestykseen.

Ajallisesti teos alkaa siitä, kun teoksen minän enot ovat jättäneet hänet. He ovat poissa teoksen maailman nykyhetkestä, jossa minä yrittää saada selvyden siihen, miksi enot lähtivät ja perhe hajosi. Syiden etsiminen jatkuu läpi teoksen minän toistaessa useasti "mitä meille tapahtui" -kysymyksen. Toisessa osastossa teoksen minä on sukujuhlassa, jossa läsnä ovat hänen sukunsa naisia. Tällöin minä on fokalisoija ja kertoja ja kuuntelee tarinoita äitinsä ja äidin sisarusten lapsuudesta. Neljännessä osastossa kerrotaan "miniöiden" ajasta, joka on "surullinen, / sillä se päättyisi, / onnellinen, / koska se oli saanut alkaa." (7e: ei sivunumeroa.) Miniät ovat hetkellisiä

---

⁴ Haapala 2012: 147-148

⁵ Hosiailuoma 2013

⁶ Kirstinä, Turunen 2013: 47

ja perheen ulkopuolisia. Tätä ulkopuolisuutta korostaa minäpuhujan rooli ulkopuolisena kertojana.

Seitsemän enon kolmannen ja viidennen osaston tapahtuma-aika on teoksen maailman nythetki. Paikalla on teoksen minä. Näissä osastoissa minä suuntaa sanansa enoilleen, jotka "asettuvat sukutaloksi" (7e: 36) minän eteen mutta ovat todellisuudessa poissa runojen maailmasta. Teoskokonaisuus kautta näkyy, etteivät enot ole teoksen aihe. Enot paljastuvat teoksen loppua kohden motiveiksi ja runojen kirjoittamisen syiksi, ja metalyyrisyys muodostuu teemaksi.

Huotarisen teos on kiinni nykyrunouden kentässä mutta myös tietoinen lyriikan perinteestä. Nykyrunoutta ei kahlita tiettyihin sääntöihin, vaan runouden kenttä on hyvin vaihtelevaa, ja saman teoksenkin sisällä runot voivat olla hyvin moniaineksisia. *Seitsemässä enossa* tämä näkyy esimerkiksi proosan tyyllisen imperfektin ja kertoja-puhujan käyttönä. Toisaalta taas nykyrunous on perillä traditiostaan.⁷ Huotarinenkin käyttää runoudelle perinteistä luontokuvastoa, vuodenaikoihin liittyvää symbolismia, preesens-muotoa ja metalyyrisyyttä.

Nykyrunouden monipuolisuus näkyy *Seitsemän enon* teemoissa. Kokoelma käsittelee suomalaista perinnettä liittäen yksityisen ja yleisen kokemuksen yhteen. Vaikka teoksen teemaksi muodostuu runouden kirjoittaminen, viittaa teos myös Suomen lähihistoriaan ja kirjalliseen perinteeseen.

Suomalaiseen perinteeseen ja perinteiseen luontokuvaan viitataan muutenkin *Seitsemässä enossa*. Jo kokoelman kansi liittyy tähän näyttäen koivuntuohelta, Suomen kansallispuulta. Teoksen ensimmäisen osaston kehysrunossa puhuja kertoo enojen lähteneen "suon laidasta". Tällä viittauksella runon puhuja näyttää teoksen tarinalla olevan tietty paikallinen kehys, suomalainen maaseutu. Suon ja sen sijoittuminen teoksen alkuun voi liittää myös suomalaiseen kirjallisuuteen Väinö Linnan *Täällä pohjantähden alla* -teoksen aloituksen kautta. Huotarisen teoksen nimen voi yhdistää taas Aleksis Kiven *Seitsemään veljekseen*.

Kun intertekstuaalisuus ja yhtymäkohdat lähihistoriaan antavat kansallisen viitekehysten teokselle, myös moni muu asia teoksessa saa lisämerkityksiä. Ensimmäisessä kehysrunossa puhuja kertoo, että teoksen maailmassa enot eivät enää ole "suon laidassa", vaan he ovat jättäneet maaseudun. Tämä ja kehysrunon lopetus: "[...]etsimme yhteistä maata karttapallosta,

---

⁷ Haapala 2008: 72-73

/ yhteistä ihan kaikille" (7e: ei sivunumeroa), viittaa yleisesti suomalaisiin ja suomalaisten lähihistoriaan. Yhteisen paikan etsiminen ja ensimmäisen osaston nopeat lähdöt -motiivi yhdistyy talvi- ja jatkosotaan ja evakkoretkiin menetetyistä Karjalasta. Sota mainitaan suoraan ensimmäisen osaston viimeisessä runossa ja toisen osaston kehysrunossa. Teoskokonaisuudessa se antaa merkityksen lähdöille. Ensimmäisen osaston nimi Lähtöjä lennossa kuvaa nopeita lähtöjä, lähtöjä joita ei ole ehditty valmistella tai suunnitella. Kun Huotarisen teoksessa mainitaan menetetyn Karjalan alueita, yhdistyvät nopeat lähdöt myös evakkoretkiin.

Lähteminen yhdistyy myös sotien jälkeen Suomessa tapahtuneeseen muuttoaaltoon maalta kaupunkiin ja Suomesta Ruotsiin ja Yhdysvaltoihin. Tähän viittaa esimerkiksi runo, jossa kerrotaan *heidän elävän* "meren takana maassa" (7e: 12). Yksi enoista saa nimensä uuden asuinpaikkansa mukaan, ja hänestä tulee "Suurkaupungin eno" jonka "kanssa puhutaan englantia" (7e: 41). Myös ensimmäisen osaston toisen runon luettelo lähtijöistä näyttää, että moni (suomalainen) suku on kokenut kotipaikalta lähdön: "[...] Järvet lähtivät Järvestä, / sudet Susihukkasesta, niemenheitot Heittoniemestä ja / Keisar-Mäenpääät lähtivät Mäenpään Keisarista." (7e: 9.) Koko runo koostuu lähtijöistä ja heidän lähtöpaikoistaan. Runoa käsitellään enemmän luvussa 5.2.

Katja Seutu käsittelee artikkelissaan (2008) runouden realismia. Hän tutkii niitä runouden keinoja, jotka luovat yhteyden todelliseen maailmaan. Runon pienet yksityiskohdat voivat luoda toden tuntua⁸. *Seitsemässä enossa* nämä piirteet näkyvät esimerkiksi jo mainitsemassani suomalaisen perinteen ja Suomen historian kohdalla. Yhteyttä todellisuuteen luo myös teoksen toisen osaston runojen puhekielisyys. Toisen osaston runot ovat proosarunoja, jotka hyödyntävät puhekielen keinoja. Toisen osaston runojen tiivis muoto luo kuvaa jatkuvasta, tauottomasta puheesta, jossa puhuja hyppii ajatuksen tavoin asiasta toiseen. Runojen pitkät virkkeet tukevat ajatusta puheesta ilman taukoja⁹. Runoissa on myös paljon muita puheelle tyypillisiä piirteitä, kuten partikkeli-aloituksia, nollapersoonalauseita ja murteiden käyttöä:

Älässano, siellä mistä minä tulen ei hameen pituudella
ole väliä. Mitä muuta muistaa kuin töitä ja töitä,
kaivettiin ojaa, vappuna sun enosi loivat valkolakit

---

⁸ Seutu 2008: 46

⁹ Tiittula, Nuolijärvi 2013

päässä lantaa. No sen muistaa kun sateella pääsi pellolta
 polvilleen pudonneeseen latoon. Maa omisti meidät, ei
 sunkaan me sitä[...] (7e: 17)

Runossa näkyvät muun muassa puhekielisyys ("Älässano") ja nollapersoona ("mitä muuta muistaa"). Puheenomaisuus yhdistää runojen maailmaa todelliseen ja lukijalle tuttuun.

Huotarisen teoksen kiinnittyminen suomalaiseen perinteeseen "ylittää yksittäisen tekstin rajat"¹⁰ ja vaatii lukijaa huomioimaan myös teoksen ulkopuolisia asioita, kuten suomalaisen perinteen ja Suomen lähimenneisyyden. *Seitsemän enoa* -teoksen alussa kyse ei ole niinkään yhden perheen kokemuksesta, vaan viittaukset teoksen ulkopuolelle luovat sille myös kansallisen kehysten. Suomalaiseen kulttuuriin kuuluvat viittaukset, kuten "Kotiliedestä luin" (7e: 19), paikannimet ja runsas kasvillisuuden sanasto näyttävät teoksen maailman paikan. Yhteisellä kokemuksella tarkoitan tätä kansallista kehystä, joka näyttää runojen maailman tapahtumien olevan suomalaisen kansan kokemaa.

Seudun mukaan "toden tunnun efekti" runossa tekee runon maailmasta yleisesti tunnistettavaa¹¹. *Seitsemän enon* topografia ja tunnistettava runojen aikapaikkaisuus luovat toden tuntua. Ne osoittavat lukijalle teoksen ja sen maailman paikan, joka on suomalainen maisema oikeine paikkoineen, historiallisine piirteineen ja arkisine tapoineen. Tähän liittyy muun muassa toisen osaston alareunassa kulkeva paikannimien luettelo, jossa paikannimet ovat ablatiivissa tai elatiivissa viitaten näin myös lähtöihin: "Paratiisinmäeltä – Toritusta – Vinnemaalta – ja Koppaselta – Parikankorvesta – ja[...]" (7e: 19). Esimerkiksi paikannimet *Parikankorpi* ja *Ohralahti* ovat paikkoja Tampereella.

Runous toimii kuitenkin aina omien lainalaisuuksiensa mukaan, eikä yhteys todellisuuteen yksin riitä runojen tulkinnassa. Tämä näkyy Huotarisen teoksessa esimerkiksi runojen maailman talon muutoksessa, kun teoksen enot muuttuvat taloksi tai kun runoissa tapahtuu yht`äkkäinen puhujavaihdos.

---

¹⁰ Seutu 2008: 50

¹¹ Seutu 2008: 52

Seitsemän enon toisessa osastossa siirrytään hiljalleen kohti yksityistä kokemusta ja identiteettikertomusta. Yksityinen kokemus alkaa toisen osaston roolirunoista. Vaikka ne ovat yleistä puhetta maaseudun elämästä, viitataan niissä myös yksilön kokemukseen.

Tätisi juttelee ja nauraa, niinkustiiät. Koira haukkasi
poskesta, ei menty lääkäriin. Ei menty lääkäriin kun
justeerisaha pomppasi ei menty kun salin ovi kaatui
veljen päälle. Ei menty kun jalkapöytään löi kuokalla.
Käsi katkesi, silloin mentiin!
[...]Lavalla tädit
kertoo eri juttuja kuin pöydässä, niitä naurattaa taas,
lapsina ne kerran istutti perunat yksin, sinä kesänä ei
kukaan muu ehtinyt, ne oli silloin kahdeksan ja
yhdeksän. (7e: 24)

Runossa runon puhuja kertoo siitä, kuinka maaseudulla lääkärin apuun turvauduttiin vasta viimeisenä oljenkortena, vasta silloin kun käsi on katkennut. Runosta myös näkyy se, että maaseudulla jokainen on osallistunut maatoihin: yhtenä kesänä kahdeksan- ja yhdeksänvuotiaat lapset ovat hoitaneet perunoiden istuttamisen keskenään. Yksilön kokemus on runossa teoksen maailman perheen. Toisaalta kokemus on myös yleistä tapahtumaa maaseudulla, jossa jokaisen arkea määrittä työ. Maaseudulla myös on turvauduttu ulkopuolisen (*lääkärin*) apuun harvoin. Runoissa siis voivat yksilön ja yhteisen kokemus sekoittua. Yksilön kokemusta korostaa osaston nimi, Siellä mistä tulen, joka osoittaa runojen maailman paikan olevan puhujan lähtöpaikka. Toisen osaston runojen maailmassa runojen puhujat ovat "siellä", mistä teoksen minä on kotoisin.

Todellinen maailma näkyy *Seitsemässä enossa* myös autobiografisen tason kautta. Sivun 25 runo loppuu henkilötietoihin:

[...]OPETTAJAKOULUTUS

A. FEODOROFF, SYNT. ~~1916~~ 1917

VUONNA 1920

1924 TULI KYLÄSTÄ

AKONLAHDELTA (JÄLK.)

(TULI RAJAN TAKAA VENÄJÄLTÄ)

1944 POIS HML:N VANKILASTA[...] (7e: 25, isot kirjaimet alkuperäiset)

Tämä osa runoa on kuin todellinen poliisiraportti sotien jälkeiseltä ajalta. Siinä kerrotaan A. *Feodoroffin* tulleen Venäjältä ja viettäneen Hämeenlinnan vankilassa ainakin osan sota-ajasta. Runossa kohta yhdistyy henkilökohtaisesti kirjailija Huotariseen, koska Feodoroffin suku on

myöhemmin vaihtanut nimensä Huotariseksi. Feodoroffeja on myös todellisuudessaakin asunut Akonlahdella, Venäjän Karjalassa (Karjalansivistysseura).

Kirjailija Huotarinen on kotoisin Lempäälästä, Tampereen seudulta (Kirjasampo). Kirjailijan kotipaikka näkyy myös *Seitsemässä enossa*, kun usea runoissa mainittu paikkakunta löytyy Tampereen alueelta (*Parinkankorpi, Ohralahti*). Myös hämäläismurre etenkin toisen osaston roolirunoissa osoittaa puhujien kotipaikan olevan lähellä kirjailijan kotiseutua. Tutkielma ei paneudu siihen, miten paljon *Seitsemän enoa* on kirjailija Vilja-Tuulia Huotarisen oman suvun elämäkertaa, mutta biografinen yhteys tuo mukaan autobiografisen tason ja liittyy osaltaan teoksen yksityiseen kokemukseen.

Mielenkiintoinen on myös *Seitsemän enon* naisnäkökulma. Jo *enot* viittaavat naiseen, koska ovat äidin veljiä. Teoksessa enot eivät myöskään toimi puhujina tai aktiivisina toimijoina, vaan heidät kuvataan naisten näkökulmasta. Toisessa osastossa kerrotaan enojen ja teoksen perheen lapsuudesta ja kertojina toimivat suvun naiset: ”[...]Aina sun enosi jotain oli / tehneet, tulleet pää edellä ikkunan läpi[...]Kun oli kevätkylvöjen aika nekin kylvi, / pieniä nauloja pitkin pihaa[...]” (7e: 29). Myöhemminkään enot eivät saa omaa ääntä tai ole teoksen maailmassa paikalla, vaan enot ovat poissa ja palaavat kotitaloon vain minäpuhujan mielikuvissa: ”unessani he tulevat metsältä / ovat muuttuneet nuoriksi jälleen” (7e: 50).

Huotarisen kokoelma haaroittuu hyvin moniin suuntiin ja siitä voisi saada useampia tutkimusaiheita. Tämä työ keskittyy kuitenkin sen keskeisiin teoskokonaisuutta luoviin piirteisiin.

2 PUHUJA

Seitsemän enoa -runoteoksessa on monenlaisia runon puhujia. Usein ääni on minäpuhujan, joka näyttäytyy suoraan runon kielessä: ”Rakkauttani on vaikea ymmärtää / mutta minä asuin siinä talossa” (7e: 47). Lukija löytää runoista myös retorisen tason puhujan, joskus mukana on kertova ääni. Mukana on myös rooliruno-osioita, joissa puhujina ovat muut kuin runon maailman minä. Tällöinkin runoista on löydettävissä joku, jolle puhujat puhuntansa osoittavat. Tätä puhujaa kutsun kokija-puhujaksi. Hän toimii osittain proosan kaltaisena kertojana, joka suodattaa runojen puhujien äänet. Hänet myös yksilöidään runojen maailmassa, kun puhujat osoittavat esimerkiksi omistusliittein kelle puheensa puhuvat: ”Mies kutsuttiin pian, isäs” (7e: 18), ”Aina sun enosi jotain oli / tehneet” (7e: 29).

2.1 MIMEETTINEN JA RETORINEN MINÄ

Seitsemän enon teoskokonaisuutta yhdistää sama runomaailman kokija, jonka kautta teoksen maailma näytetään. Tämä kokija on välillä kertoja, välillä puhuja ja joskus hänet löytää retoriset tasot esimerkiksi kohosteisten kohtien kautta. Hänen matkastaan lapsuuden kodista kirjailijaksi syntyy teoksen tarina. Runomaailman kokijaksi ja tarinan kertojaksi paljastuu lopulta nimetty *Vilja-Tuulia*: "Kerran oli jokin tilanne... Et muista siitä mitään / Vilja-Tuulia mutta olit vaarassa, putosit." (7e: 40.)

Seutu nostaa esiin roolirunoutta käsitellessään runojen kaksi tasoa, puhujatason ja retorisen tason. Puhujataso on eksplisiittisesti havaittavissa, kun taas retorinen taso on viitteellinen. Retorisella tasolla ei siis ole ääntä, vaan lukija ymmärtää runon kontekstin, joka on sidoksissa teoskokonaisuuteen.¹² Runon puhujatasolla ja runon fiktiivisessä maailmassa vaikuttava minämuotoinen hahmo on mimeettinen minä. Mimeettinen minä on esimerkiksi toisen osaston roolirunoissa toimiva kokeva minä, joka kuuntelee runojen puhujien tarinat ja on osallisena runojen maailmassa. *Seitsemässä enossa* mimeettinen minä etsii kadonneita enojaan: "Huhuilen enoja pikkumetsästä" (7e: 39) tai myöntää ettei enoja enää ole: "Myöhemmin, se on jo selvää, kadotan kaikki enoni." (7e: 49) Kielellisesti esitetty mimeettinen minä tuo esiin runojen tai tämän tutkielman tapauksessa teoskokonaisuuden aiheen.

Runoja lukiessa huomaa välillä, että runossa vaikuttaa jokin muukin ääni kuin suoraan tekstistä löytyvä. Runossa voi esimerkiksi olla kohosteisuutta eli poikkeavuuksia, joka ei sovi runon fiktiiviseen maailmaan. Tämä ääni on retorisen tason ääni ja hahmottuu runojen tulkinnassa, runokokonaisuuden tai teoskokonaisuuden kautta. Retorinen taso puhuu mimeettisen minän äänellä ja vaikuttaa siihen, millaisena mimeettinen minä näyttäytyy. Retorinen taso päättää, mitä mimeettinen minä sanoo ja on se, joka tuo runon teeman esiin.¹³ Runojen monitulkintaisuus näyttää retorisen tason¹⁴. Se myös näkyy esimerkiksi *Seitsemän enon* kolmannen osaston runojen nimissä, etenkin runoissa Loppu 1 ja Loppu 2. Näiden nimien kautta osoitetaan lukijalle runojen merkitsevän jonkin loppua. Nimet näyttävät runon toisen tason, joka antaa kehyksen runolle.

---

¹² Seutu 2009: 40-42

¹³ Lehtikoinen 2011

¹⁴ Seutu 2008: 54

Vaikkei runossa nimettäisikään puhujaa on siinä aina kuitenkin joku, jonka äänellä puhutaan¹⁵. Huotarisen teoksessa runojen puhujaa ei aina suoraan nimetä, mutta se voidaan usein yksilöidä, kun runoa verrataan teoksen muihin runoihin.

Leena Kaunosen mukaan puhujaa tarkasteltaessa on otettava huomioon teoksen koko konteksti. Tässä tarkkailussa ei riitä yksittäiset sanat tai ilmaukset ”ja puhetilanteen analyysi edellyttää myös emotiivisten vihjeiden erottelua”¹⁶. Esimerkiksi *Seitsemän enoa* -teoksen ensimmäisen osaston runossa puhuja toistaa sanomaansa: ”Ja he elävät meren takana maassa / joka ei ole heidän isänmaansa / Joka ei ole heidän isänmaansa / mutta he tulevat rakastamaan sitä”. Toisto on runouden keino tuottaa affektiivisuutta. Se on myös kohosteinen kohta. Edellä olevassa runossa runon puhuja näyttää toistollaan asennoitumista runon maailmaan. Teoskokonaisuuden kautta näkyy, että runojen maailman kokija on aina kirjassa sama henkilö, ja toisto kertoo, ettei runon puhuja ole tyytyväinen runon maailman tapahtumaan ja haluaa korostaa tätä myös *heille*, jotka myöhemmin paljastuvat *Vilja-Tuulian* enoiksi.

Seitsemän enon kolmannessa osastossa siirrytään vähitellen proosan tyylisestä kertoja-minästä runoudelle tyypilliseen puhuja-minään. Kirjan toisessa osastossa mimeettinen minä, joka toimii tarinoiden kuuntelijana ja fokalisoijana, näkyy omistusliitteissä. Mutta kolmannessa osastossa, *Seitsemän enoa*, minästä tulee runojen fiktiivisen maailman puhuja heti kehysrunossa verbin yksikön ensimmäisen persoonan kautta (”myöhemmin annoin”). Mimeettisestä minästä kasvaa tässä osastossa runon maailman tekijä, joka myös kertojana kertoo enoistaan ja lapsuuden tapahtumista.

2.2 ROOLIRUNON PUHUJA

Seitsemän enon toinen osasto, Siellä mistä tulen, poikkeaa puhujiltaan teoksen muista osastoista. Sen runoissa on useita puhujia, jotka voivat vaihtua kesken runon. Teoskokonaisuuden ja puhujien käyttämien omistusliitteiden kautta selviää, että tarinoiden kuulijana on enojen siskontytär. *Seitsemässä enossa* roolirunot ovat teoksen ja tarinan avaajina merkityksellisiä. Ne osoittavat sen paikan, mistä teoksen minä on lähtöisin ja mistä kaikki on alkanut ja näin avaavat kirjan teemaa.

---

¹⁵ Viikari 1990: 95

¹⁶ Kaunonen 2001: 29

Roolirunoissa puhuja usein yksilöityy ja ilmaisee kokemuksiaan, tunteitaan ja ajatuksiaan. Niissä korostuvat puhetilanne, ja ne ovat usein sidoksissa ajallisaikalliseen kehykseen.¹⁷ Siellä mistä tulen -osaston roolirunoissa puhuja yksilöityy kielellisten erityispiirteiden ja omistusliitteiden kautta: ”Haluakkos tietää mitä toin miehelään” (7e: 18), kysyy yksi runojen puhujista. Puhekielinen ”haluakkos” osoittaa puhetilannetta. Yksi puhujista kuvailee leivän leipomista: ”Kämmensyrjällä painettiin risti taikinaan. Sitä ennen / leipä hyppi, näin näin näin” (7e: 28). Näin-sanat toistuvat kuvaa puhetta, jossa puhuja kuvailee aiemmin tekemäänsä työtä ja korostaa toistolla tapahtunutta. Puhekielisyys luo todentuntua runoon ja yksilöi puhujaa. Omistusliite näyttää kenelle puhuja puheensa osoittaa. Toisen osaston kuuntelija on teoksen enojen siskontytär: ”Ei sun enosi viskannut kanaa pelumyllyyn”. Myös deiktiset ilmaukset kuuluvat roolirunoon¹⁸. Deiktisiä ilmauksia on paljon myös *Seitsemän enon* runoissa, jo toisen osaston nimi viittaa johonkin paikkaan *siellä*. Runojen maailman paikka osoitetaan sivun 26 runossa: ”Minun perheeni, allihuoppa, tässä ympärillä.” (7e: 30). Perhe on runon maailman *tässä*, runon puhujan ympärillä.

Roolirunoissa on usein samanaikaisesti huumoria ja traagisuutta¹⁹. Tämä näkyy myös *Seitsemässä enossa*, jonka runoissa maaseudulla vietetty lapsuus on ollut rankkaa. Jälkeen päin nämä tapahtumat näyttävät kuitenkin myös humoristisina:

Kotiliedestä luin töistä joita naiset tahtoo & tavoittelee:
sairaanhoitaja, lentoemäntä ja mannekiini. Eisevvaliä,
meillä on tätä kanataloutta ja hauteiden keittämistä.
Kylvämistä, kitkemistä, ripustamista, suolaamista,
nyhtämistä, karttuamista, liottamista, loukuttamista,
höyhentämistä, parsimista ja säkkien paikkuuta.
Ennyvviitti mainita kokoaikaista leipomista[...] (7e: 19)

Runossa näkyy unelmien ja todellisuuden törmäminen. Runon puhuja on lukenut lehdestä naisten unelma-ammateista. Nämä unelmat ironisoituvat, kun runon puhuja näyttää sen, mihin oikeasti ihmisellä on mahdollisuudet: maalla ei ole edes ehtinyt haaveilla muusta, kun koko

---

¹⁷ Seutu 2009: 20

¹⁸ Seutu 2009: 24

¹⁹ Seutu 2007: 17

elämä on mennyt työnteossa. Runossa törmäävät huumori ja traagisuus: unelmien toteutuminen ei ole ollut mahdollista puhujan elämässä.

Seudun mukaan runojen suhde todellisuuteen näkyy usein yleisen ja yhteisen ”murtumakohdissa”. Näissä murtumissa ”yksityinen kokemus kohtaa yleisinhimillisen kokemuksen.” Roolirunot liikkuvat juuri yksityisen ja yhteisen kokemuksen rajoilla. (Seutu 2008: 52.) Myös *Seitsemän enon* toisen osaston roolirunoissa näkyy tämä. Samanaikaisesti ne ovat yleistä kokemusta, mutta myös teoksen perheen henkilökohtaista tarinaa.

Muusta oli puute mutta ei lapsista, napattiin housun-
lahkeesta kiinni, henkseleistä. Ei nainen ole kuin lato
joka syksyllä täytetään & keväällä tyhjennetään, se
oli lääkärin puhetta se. Aina sun enosi jotain oli
tehneet, tulleet pää edellä ikkunan läpi. Ne tuns-
i avaruuden, puristi pieniä kiviä nyrkeissään, kuukiviä,
ja maanalaisen ne tiesi, myyrien luut joita ne kaivoi
esiin. Maata ne kantoi harteilla kuin taivasta ja maan
satuja ne epäili [...] (7e: 29)

Runon alussa puhuja kertoo perheissä olleen ennen paljon lapsia. Lääkäri on kritisoinut jatkuvaa lapsien tekoa, mutta puhuja näyttää sanoilla ”se oli lääkärin puhetta se”, että lääkärin puheet ja todellisuus eivät aina kohdanneet. Puhuja myös kertoo enojen olleen usein lapsena tekemässä jotain kiellettyä (”aina sun enosi jotain oli tehneet”). Nämä kohdat ovat Seudun tarkoittamia murtumakohtia, joissa lukija löytää samanaikaisesti kaksi tasoa. Runon puhe menneestä voi olla yleistä asiaa liian suurista perheistä ja villeistä poikalapsista, mutta ne koskevat myös puhujan perhettä henkilökohtaisesti. Tämä näkyy runon puhujan asennoitumisessa lääkärin puheisiin. Runon lopussa puhuja siirtyy kuvailemaan enoja ja nyt kyse onkin henkilökohtaisemmasta kokemuksesta. *Maan kantaminen harteilla* kuvaa raskasta elämää, mutta viittaa myös teoksen perheen ristiriitoihin, joista enot ovat kärsineet jo lapsina.

3 AIKAMUODOT

Seitsemässä enossa verbin aikamuodot, preesens ja imperfekti, vaihtelevat. Imperfektin avulla runojen nykyhetkessä kerrotaan menneistä tapahtumista. *Vilja-Tuulialle* on tapahtunut lapsena jokin onnettomuus, josta puhuja puhuu useammassa runossa: “[...]Kerran oli jokin tilanne... Et muista siitä mitään Vilja-Tuulia mutta olit vaarassa, putosit[...]” (7e: 40).

Proosalle tyypillistä imperfektiä käytetään kirjassa myös tarinankerronnan keinona. Enojen lapsuudessa *kahdeksas eno* on kuollut ja eno Hirvenpään maailma on silloin hajonnut: ”Kerran

eno Hirvenpään lapsuus, / huopa täynnä reikiä, hajosi ja purkautui / kunnes hän huomasi pureskelevansa pelkkää ilmaa." (7e: 44.) Jos runoa lukee vain yksittäisenä runona, eikä huomioi teoskokonaisuutta, voi runon puhujaa pitää proosalle tyypillisenä ulkopuolisena kertojana.

Myös Loru miniöistä -osasto kertoo tapahtumat preesensissä viimeistä runoa lukuun ottamatta. Tässä osastossa kertoja-puhuja palaa runojen nykyhetkestä menneeseen aikaan ja kertoo hetkestä, jolloin perheen mukana oli muita ihmisiä. Osaston viimeisessä runossa mimeettinen minä näyttää aikamuodon vaihdolla lukijalle olevansa runon ajan nykyhetkessä ja miniöiden ajan olevan vain muistoja ajasta, jolloin miniät olivat talossa: "Kuka hän oli? / Miksi te ette sano mitään? // Eikö hän ollut / kenenkään vaimo?" (7e: 63.) Viimeisessä osastossa runojen kirjoittamista pohtiessaan puhuja puhuu myös imperfektissä: "näin unen joka oli tarkoitettu teille, enot" (7e: 70).

Seitsemän enoa hyödyntää myös runoudelle tyypillistä preesensmuotoa. Kyseessä voi tällöin olla esimerkiksi menneiden tapahtumien referointi, runojen perheen tarinan kerronta, kirjoittamisen pohdinta tai toiminta runojen "tässä ja nyt"-hetkessä. Usein "menneen preesens" sekoittuu "puhetilanteen preesensiin"²⁰, ja se, kuka runojen fiktiivisessä maailmassa puhuu ja milloin puhuu, jää lukijan tulkinnan varaan.

Kun teoksen maailman ajassa siirrytään menneen ja nykyisen välillä jatkuvasti, ja puhuja käyttää preesensia molemmissa tapauksissa, korostuvat etenkin toistuvat, aikaan viittaavat sanat. Esimerkiksi sana *myöhemmin* toistuu useasti runoissa: myöhemmin lähtijät ovat saapujia (7e: 11), myöhemmin minä antaa enoille uudet nimet (7e: ei sivunumeroa), myöhemmin minä kadottaa enot (7e: 49) ja myöhemmin "näkymätöntä painoa" keränneet astiat kootaan koreihin (7e: 58). Tämä aikaan viittaaminen korostavaa sitä, että teoksen maailmassa enot eivät ole enää läsnä minäpuhujan maailmassa.

Runoissa referoidaan preesensin avulla myös jotain, mitä joskus on sanottu tai tehty: "Suurkaupungin eno liittää meren yli ensimmäisenä. / Muista että jos yksikin pääsee se voit olla sinä!" (7e: 41). Sanojaa tai tekijää ei osoiteta ja toisessa virkkeessä sanottu on jotain, minkä puhuja on joskus kuullut. Myös Siellä mistä tulen -osastossa, jossa puhujina ovat perheen naiset, runoissa kerrottuihin suvun tarinoihin sekoittuu ääniä menneestä. "Ei sun enosi viskannut kanaa pelumyllyyn mutta milläs / todistat. Päästäkkös lapsen yksin kaivolle? Kaivolle tai / hakeen hevoselle heiniä, se saa valita." (7e: 21.) Runojen maailmassa menneisyys on koko ajan mukana ihmisten elämässä ja vaikuttaa myös runojen ajan nykyhetkeen.

---

²⁰Viikari 1998

4 METALYYRISYYS

Huotarisen runoteos muodostuu runojen edetessä metalyyriseksi pohdinnaksi. Eksplisiittisesti metalyyrisyys näkyy kokoelman viimeisen osaston kehysrunossa, jossa runojen minäpuhuja sanoo: "[...]Vallitsevan tarinan mukaan / kirjoitin kierrevihkoihin[...]" (7e, ei sivunumeroa). *Seitsemän enoa* -teoksen viimeinen osasto muuttuukin käsittelemään sanojen löytämistä ja runojen kirjoittamista. Kuitenkin teoskokonaisuuden näkökulmasta myös muissa osastoissa puhuja viittaa runojen kirjoittamiseen. Nämä viittaukset tulevat esiin lukemalla teosta kokonaisuutena, jossa osat saavat merkityksensä suhteessa toisiinsa. Metalyyrisyys näkyy Huotarisen runoissa esimerkiksi kohosteisuutena, kohtina, jotka poikkeavat muusta runosta.

Metalyyrinen runo viittaa itseensä kaunokirjallisena artefaktina²¹. Se puhuu muun muassa runojen kirjoittamisesta, runouden säännöistä ja runojen muodostumisesta. Runoa ei välttämättä kuitenkaan tunnista metalyyriseksi kuin vertaamalla sitä teoksen muihin runoihin. Myös *Seitsemän enon* metalyyrisyys muodostuu vähitellen ja teoksen alussa se on tulkinnanvaraista. Erika Laamasen mukaan metalyyrinen runo miettii omaa "olemustaan ja toimintatapojaan"²². Tässä osassa työtäni erittelen Huotarisen teoksen metalyyrisyyttä. Jaan sitä eksplisiittiseen ja implisiittiseen metalyyrisyyteen ja tutkin myös metalyyrisyyden muodostumista sanaston avulla.

Implisiittinen metalyyrisyys korostaa rakenteellista jäsentymistä ja näyttää kuinka runo toimii. Sitä ei ole suoraan kirjoitettu runoon, vaan usein se näkyy esimerkiksi kohosteisuutena.²³ *Seitsemän enoa* -teoksen metalyyrisyys näkyy muun muassa juuri poikkeavuutena suhteessa runon muuhun osaan. Toisen osaston runoissa runojen puhujat kertovat lapsuudestaan ja siitä, kuinka rankkaa maaseudun elämä oli:

Älässano, siellä mistä minä tulen ei hameen pituudella
ole väliä. Mitä muuta muistaa kuin töitä ja töitä,
kaivettiin ojaa, vappuna sun enosi loivat valkolakit
päässä lantaa. No sen muistaa kun sateella pääsi pellolta
polvilleen pudonneeseen latoon. Maa omisti meidät, ei
sunkaan me sitä, vainajat vietiin veneillä, mikä tahansa
kulki vesiä pitkin. Joitakin neuvoja annoin itselleni: Älä
koskaan ajattele näitä tyhjinä vuosina. Älä ole

---

²¹ Oja: 8

²² Laamanen 2018: 9

²³ Laamanen 2018: 25-26

näkymätön. Sano rakastavasi kun rakastettavaa on. (7e: 17)

Runon puhujan lapsuudesta mieleen on jäänyt työ ja se, kuinka elämä on ollut riippuvaista luonnosta ("Maa omisti meidät"). Runon lopussa puhuja kuitenkin muuttuu ja aikamuoto vaihtuu imperfektistä preesensiin. Tämä kohosteinen kohta herättää lukijaa tulkitsemaan kohdan poikkeavasti runon alun kanssa. Suhteessa teoskokonaisuuteen edellä olevan runon loppu viittaa runoteoksen kirjoittamiseen. Tämän näyttävät sekä aikamuodon muutos että puhujan vaihtuminen.

Runon lopun ymmärtäminen metalyyrisyydeksi vahvistuu, kun myöhemmässä runossa on samanlaista kohosteisuutta.

Kotiliedestä luin töistä joita naiset tahtoo & tavoittelee:
sairaanhoitaja, lentoemäntä ja mannekiini. Eiseväliä,
meillä on tätä kanataloutta ja hauteiden keittämistä.
Kylvämistä, kitkemistä, ripustamista, suolaamista,
nyhtämistä, karttuamista, liottamista, loukuttamista,
höyhentämistä, parsimista ja säkkien paikkuuta.
Ennyvviitti mainita kokoaikasta leipomista. Kuka muu
metsäpolkua kulkisi jos en minä, rintojen alla helteisten
rypäleitten tuoksu, paksuja tikkuja kantapäissä. Jos
Jumala tulee vastaan kysyn siltä uskooko se minuun jo. (7e: 19)

Myös tässä runossa alun puhuja kertoo jokapäiväisestä työstä maaseudulla, jossa ei ole ehtinyt tavoitella unelma-ammatteja, kun todellisessa arjessa on riittänyt tarpeeksi tekemistä. Runon lopussa, kohdassa joka alkaa sanoilla "Kuka muu metsäpolkua kulkisi", tapahtuu asennonvaihto²⁴ ja puhujan muutos. Uusi puhuja kääntyy puhumaan itselleen ja muistuttaa omasta asemastaan runon maailmassa. Runouden perinteinen kielikuva polku kuvaa runossa runojen kirjoittamisen matkaa ja tapahtumien tallentamista. Yhdistämällä näiden kahden runon kohosteiset kohdat toisiinsa ja teoskokonaisuuteen, niiden merkityksiksi muodostuu metalyyrisyys. Ensimmäisessä puhuja muistuttaa itseään, ettei ajattelisi mennyttä "tyhjinä vuosina" eikä olisi "näkymätön". Teoksen maailman menneet vuodet eivät ole olleet merkityksettömiä ja runojen minän on nostettava ne esiin. Toisessa runossa minä toteaa ettei

---

²⁴ Asennonvaihdolla tarkoitetaan runossa tilannetta, jossa puhuja siirtyy uuteen asiaan tai kun runon maailma vaihtuu toiseen. Asennonvaihto tapahtuu myös silloin, kun runossa puhuja vaihtuu. (Viikari: 96-97)

ole ketään muuta, joka kulkisi runojen *metsäpolut* ja kirjoittaisi tapahtuneet muistiin. Runojen minä korostaa siis itselleen oman asemansa merkittävyyttä teoksen suvun tapahtumissa ja niiden muistamisessa. Nämä tapahtumat ovat merkityksellisiä, perheen vaikeneminen ei tee niistä ”tyhjiä”. Kun muu suku ei suostu tapahtuneista puhumaan, on se minän tehtävä.

Implisiittinen metalyyrisyys on tulkinnanvaraista. Sen paljastaa esimerkiksi tekstiympäristö. Tällaisia tekstiympäristöjä voivat olla muun muassa runoteoksen tai runojen nimet.²⁵ Runon nimen avulla lukija voi löytää metalyyrisen tason. Esimerkiksi *Seitsemän enon* viimeisen osaston nimi Siellä mistä kaikki alkoi (eli Vilja-Tuulian muistiinpanot) näyttää lukijalle eräänlaisen lukuohjeen: osaston runot ovat minäpuhujan *Vilja-Tuulian* runojen kirjoittamista. Tämä lukuohje ohjaa löytämään viitteellisemmän metalyyrisyyden muista osaston runoista.

Myös tarinan rakentuminen sanaston tasolla on yksi implisiittisen metalyriikan piirre. Tämä näkyy Huotarisen teoksessa, kun runot muodostavat tiettyjen sanojen kautta tarinallista jatkuvuutta. Runoteoksen ja sen aiheen syntyminen kuvataan muun muassa etenemistä tarkoittavien verbien ja ajan kulumista kuvaavien muiden sanojen avulla.

SEITSEMÄN ENOA

Niin lähtevät enoni liikkeelle,
kultatukkaisen äidin tummat veljet
[...]
He kömpivät piirongin alta ja vaatekomerosta
kenkäkaapista ja hattuhyllyltä, eno Laskuvarjonhyppääjä
ja Suurkaupungin eno ja muut enot[...] (7e: 35)

Seitsemän enoa -runossa minän enot aloittavat runon *lähtemällä liikkeelle*. Runon edetessä lukija kuitenkin huomaa, etteivät enot ole todellisia runon maailmassa. He ilmestyvät minälle omituisista paikoista: ”kenkäkaapista ja hattuhyllyltä”. Mahdottomista paikoista esiin *kömpiminen* näyttää enojen olevan muuta. Seitsemän enoa -runoa seuraava runo, Enojen pelto, osoittaa enojen olevan osa kirjoittamista: ”Ensimmäiseksi äitini veljet asettuvat sukutaloksi[...]” (7e: 36). Runossa enot muuttuvat *taloksi*, ja muodostavat näin ikään kuin kehykset minän kirjoittamiselle. Kun *Seitsemän enoa* -teosta lukee metalyyrisenä, muodostavat runot sanoillaan tarinallista jatkumoa, enojen liikkuminen ja esiintulo kuvaavat tarinan syntymistä ja rakentumista osa osalta: runoteos syntyy, kun enot astuvat esiin minän eteen ja muodostavat runoille kehyksen, talon, jonka puitteissa minä kirjoittaa.

---

²⁵Laamanen 2018: 37

Eksplisiittinen metalyriikka näkyy suoraan tekstin tasolla etenkin *Seitsemän enon* viidennessä osastossa. Sen näyttää jo osaston nimi: Siellä mistä kaikki alkoi (eli Vilja-Tuulian muistiinpanot). Osaston runoissa kyse on siis minän kirjoittamisesta ja muistiinpanoista. Kehysrunossa minä kertoo kirjoittaneensa "kierrevihkoihin". Myös osaston muissa runoissa minä puhuu kirjoittamisesta. Kehysrunoa seuraavassa runossa minä näyttää, kuinka kirjoittaminen alkaa: "*(kun kirjoittaminen alkaa sammutetaan valot)*" (7e: 67), myöhemmin minä kertoo, että "*kirjoittamisessa on kysymys muodon etsimisestä / ja paikan*" (7e: 72). Minä etsii siis kirjoittamisen muotoa ja tapaa viidennen osaston runoissa. Hän myös näyttää lopulta syyn kirjoittamiselleen. Syynä on pyrkimys sovintoon perheen sisällä: "*(kirjoitan: nyt voisimme ottaa toisiamme kädestä / nyt voisimme tosiaan jo ottaa toisiamme kädestä kiinni)*" (7e: 77).

Seitsemän enon metalyriikka käsittelee etenkin kirjoittamisen syitä ja sanojen muodostamisen vaikeutta. Huotarisen teoksen maailmassa minäpuhujan suvun hajoaminen ja etenkin enojen lähdöt ovat olleet alkusysäys runojen kirjoittamiselle. Koko teoksen läpi minä yrittää saada syitä siihen, miksi perhe hajosi. Hän kysyy useasti "mitä meille tapahtui" -kysymyksen (7e: 37, 38), mutta ei saa vastausta. Lopulta lukijalle selviää, että poissaolevat enot ovat syy kirjoittamiselle. Kun kirjoittaja on valmis aloittamaan, ilmestyvät enot hänen eteensä. Oikeiden sanojen löytäminen tuottaa kuitenkin vaikeuksia: "Tämän lähemmäksi häntä en pääse, / koko ajan kitalakeen takertuu kärpäsiä" (7e: 41). Minä ei pysty kirjoittamallakaan pääsemään enojen lähelle.

5 OSASTOINTI

Kun runoja lukee, on tärkeää ottaa huomioon teoksen kokonaisrakenne ja se, kuinka runot järjestyvät teoksessa. Kokoelman runot voivat sijoittua suunnitelmallisesti määrättyyn järjestykseen, joka on merkityksellinen koko teoksen tulkinnan kannalta.²⁶ Myös Huotarisen teoksessa tärkeää on runojen rakenteellinen järjestäytyminen ja etenkin osastojen järjestys. Osastot ja niiden runot rakentavat kuvaa runojen minän perheestä ja teoksen maailman tapahtumista. Ne myös nostavat esiin runojen metalyyrisyyden. *Seitsemän enoa* -teoksen jokaista osastoa kehystää kehysruno, joka toimii siirtäjänä ja siltarakenteena toisiin osastoihin sekä ohjaa lukijaa osaston runojen maailmaan.

Osastointi rytmittää kirjaa ja jakaa sen yksiköiksi. Jokaisella osastolla on myös omat teemansa, motiivinsa ja tyyliinsä, mitkä yhdistävät runot omiksi osastoiksi ja joiden avulla osastot

---

²⁶ Haapala 2008: 78

muodostavat omia osamaailmoja²⁷. Mutta vaikka osastot muodostavat omia maailmojaan, ne myös linkittyvät toisiinsa. Jokaisessa osastossa on runoja, jotka viittaavat tuleviin tai aiempiin runoihin joko sanaston tai teeman avulla. Aiempi osasto myös taustoittaa seuraavan osaston runojen maailman. Toisaalta myöhemmän osaston runo voi antaa selityksen aiemmalle runolle. Näin käy esimerkiksi silloin, kun teoksen myöhemmät runot selittävät ensimmäisen osaston lähtö-motiivia. Teoksen alussa *lähdöt* ovat yksilöimättömiä ja yleisiä lähtöjä. Myöhemmissä runoissa ne täsmentyvät enojen lähdöiksi. Kuten yksittäisen runon kohdalla, myös osastot saavat merkityksensä teoskokonaisuuden kautta ja muodostavat yhdessä teoskokonaisuuden.

5.1 ENSIMMÄINEN OSASTO

Huotarisen kirjan ensimmäiseen osastoon (Lähtöjä lennossa) kuuluu kehysrunon lisäksi viisi nimeämätöntä runoa. Näistä viidestä runosta kaksi ensimmäistä on yksisäkeistöisiä, proosarunon muotoon kirjoitettuja. Kaksi seuraavaa runoa koostuu neljästä rivistä, jotka muodostavat neljä säkeistöä. Viimeisessä runossa on kaksi säettä ja yksi säkeistö. Viimeinen runo poikkeaa osaston muista runoista asettelunsa lisäksi myös puhujaltaan. Ensimmäisessä osastossa runojen siirtymät seuraaviin korostavat lineaarista lukutapaa, kun teoksen muissa osastoissa se ei ole välttämätöntä. Yksinkertaistettuna ensimmäisen osaston runot asettuvat järjestykseen siten, että kehysrunoa seuraava runo kertoo lähtijät ja sitä seuraava runo näyttää lähtötavat. Tämän jälkeen runojen maailman *lähtijät* muuttuvat runossa *saapujiksi*. Osaston toiseksi viimeinen runo kertoo saapujiksi muuttuneiden lähtijöiden olinpaikan: ”Ja he elävät meren takana maassa / joka ei ole heidän isänmaansa” (7e: 12). Viimeisessä runossa palataan runojen nykyhetkeen ja minä näyttää lähtöjen aiheuttamat *luodinreiät*.

Lähtöjä lennossa -osasto esittelee sen, mistä *Seitsemän enon* tarina alkaa ja näyttää syyn sille, miksi runojen minä kirjoittaa. Osaston motiiveiksi nousevat *lähdöt* ja *lähtijät*. Lähtijät muuttuvat *saapujiksi* osaston lopussa, ja lähtöjen aiheuttama liike pysähtyy perille pääsyyn. Lähtijöiksi nimetään jo heti teoksen alussa, ensimmäisessä kehysrunossa ”enot”: ”Enot lähtivät suonlaidasta, rentukkapenkereeltä. / Muistatteko kun etsimme yhteistä maata karttapallosta, / yhteistä ihan kaikille?” (7e: ei sivunumeroa). Enot eivät kuitenkaan ole teoksen maailman ainoita lähtijöitä, vaan lähtijöinä on myös monia muita. Kehysrunoa seuraava runo kertoo monesta lähtijästä, jotka ovat saaneet nimensä lähtöpaikan mukaan:

Aikaalaiset lähtivät Aikaasta, jaanilaiset Jaanin maasta.
Pienet lähtivät Pienestä, isot Isosta, kerkot Kerkosta,

---

²⁷ Haapala 2008: 98

kallavuot Kallavuosta, hallavaaralaiset Hallavaarasta,
hyväläiset Hyvästä, hauskat Hauskasta[...] (7e: 9)

Runossa luetellaan paljon lähtijöitä. Runo yhdistyy teoksen yleiseen kokemukseen näyttämällä, että lähdöt ovat koskettaneen monia.

Ensimmäisessä osastossa myös kuvataan sitä, kuinka lähdöt ovat tapahtuneet. Kun edellä olevassa runossa on nimetty lähtijät, sitä seuraavassa runossa runon puhuja miettii (tai kysyy) lähtijöiden lähtötapoja:

Lähtöjä lennossa? Lupauksen jälkeen? Sopimuksen
särkyessä? Hämärän saapuessa? Tuttuun tapaan? Tulvan
noustessa? Vieraan mentyä? Hiljaisuuden vallitessa?
Huvin vuoksi? Suunnitelmien mukaan? Suunnitelmitta?
Henkeä haukkoen? Maantietä pitkin? Hellin tuntein?
Henkeä haukkoen? Maantietä pitkin? Hellin tuntein?
Harppoen? Hiihtäen? Huijattuna? Metri kerrallaan?[...] (7e: 10)

Nämä lähdöt eivät kerro niinkään positiivisista lähdöistä, vaan ne ovat sattuneet esimerkiksi "tulipalon sattuessa", "vapisten", "rikkirevittynä" ja "valheita peitellen". Lähtijä on jättänyt paikan, kun *sopimukset ovat särkyneet*, kun ilta on tuonut *hämärän* tai kun ei ole enää ollut sanottavaa ("hiljaisuuden vallitessa"). Lähdöt ovat olleet siis ongelmallisia. Ne yhdistyvät myös kehysrunon kautta enoihin, jotka "lähtivät suonlaidasta". Kun enot ovat osa lähtijöistä, myös heidänkin lähtönsä alkavat näyttäytyä jotenkin ongelmallisina runojen maailmassa. Myöhemmin teoksessa tämä ajatus vahvistuu toisessa osastossa kerrottujen tarinoiden kautta ja kolmannessa osastossa, kun minä etsii vastausta perheen hajoamiselle.

Ongelmalliset lähdöt yhdistyvät osaston viimeiseen runoon, jossa puhuja näyttää *luodinreiät*: "Etkö sinä tiedä, että nämä ovat luodinreikiä? / Hyvä, et. Hyvä. Et." (7e: 13). Toistollaan puhuja korostaa omaa suhtautumistaan runojen maailman tapahtumiin. *Lähdöt* ovat olleet vaikeita ja jättäneet jälkeensä haavoja eli "luodinreikiä". Osaston kehysrunoa ja viimeistä runoa käsitellään enemmän luvussa 6.1.

Myös siirtymät runojen välillä ovat merkityksellisiä kokonaisuuden kannalta. Ensimmäisen osaston alun runojen tiivistetyt muodot, joissa ei ole säkeistöjä ja virkkeet ovat lyhyitä, saavat aikaan vauhdikkaan liikkeen tuntemuksen. Osaston nimen mukaisesti lähdöt ovat tapahtuneet jotenkin nopeasti, "lennossa". Alun nopeatempoinen lähteminen pysähtyy kuitenkin osaston neljännessä runossa:

Joskus myöhemmin, jossain muualla
heitä tervehditään saapujina eikä lähtijöinä.

Lähtijät ovat jättäneet kaiken, saapujilla ei ole mukanaan mitään. (7e: 11)

Tässä runossa aiempien runojen vauhti hiljenee, kun *lähtijät* ovat päässeet perille. He ovat ikään kuin tehneet jo liikkeensä eli lähdöt ja ovat nyt muuttuneet toisiksi, *saapujiksi*. Hidastumista runoon luo myös sen jakautuminen neljään rivin pituiseen säkeistöön. Säkeistöjen välit muodostavat taukoja, joiden kautta runo pysäyttää aiemmissa runoissa, runojen maailmassa tapahtuneen liikkeen. Näin runo myös siirtää teoksen tarinaa eteenpäin: nyt lähdöt ovat tehty ja tarinassa siirrytään toiseen vaiheeseen ja toiseen osastoon.

Ensimmäisen osaston runot käyvät yleisellä tasolla läpi ensiksi ketkä lähtivät, sitten miten lähtivät, mitä lähtijöistä tuli ja mitä nämä lähdöt aiheuttivat. Kokonaisuuden muodostuminen näissä runoissa on temaattista ja sanastollista, ja runojen järjestyksessä lukeminen luo ajallista jatkuvuutta. Näin ne myös sitovat itsensä osastokokonaisuudeksi.

Yleisen ja yksityisen kokemus vaihtelee Huotarisen teoksessa. Alussa kokemus on kaikkia koskettavaa: alun lähdöt viittaavat yhteiseen kokemukseen esimerkiksi sotien jälkeiseen tapahtuneesta maalta ja maasta muutosta. Ensimmäisen osaston viimeisen runon luodinreiät muistuttavat yleisesti sekä todellisen sodan aiheuttamista traumaista kuin myös sodan jälkeisen ajan lasten kasvatuksesta ja yhteiskunnallisesta muutoksesta. Loppua kohden kokemus tiivistyy runojen minän omaan kirjoittamiseen. Kuitenkin jo ensimmäisessä osastossa nousee esiin yksityinen kokemus, kun osaston *lähdöt* yhdistyvät myös puhujan omiin enoihin. Toisen osaston runoissa vahvistuu ajatus siitä, että enot ovat lähteneet kodistaan. Myöhemmin runojen minä myös näyttää, etteivät enot ole paikalla minän luona.

5.2 TOINEN OSASTO

Siellä mistä tulen on *Seitsemän enon* toisen osaston nimi. Osastossa runojen muoto, puhujat ja tyyli muuttuvat. Runoja siinä on 14. Ne ovat typografisesti proosan muodossa eli reunoiltaan tasattuja. Runot ovat roolirunoja. Äänessä ovat suvun naiset, jotka kertovat elämästään lapsuudenkodissaan maaseudulla.

Toisen osaston alareunassa kulkee osaston läpi nauhana paikannimiä: ”Paratiisinmäeltä – Toritusta – Vinnenmaalta – ja Koppaselta – Parikankorvesta – Ohralahdesta – ja[...]” (7e: 17-18). Tämä yhdistyy ensimmäisen osaston lähtijöihin ja yleiseen kokemukseen. Runo toimii muistuttajarunona, joka viittaa ensimmäisen osaston runoon, jossa lähtijät nimetään lähtöpaikan mukaan. Luettelemalla monia paikkoja, joista on lähdetty, ja kuljettamalla

paikannimet koko osaston läpi, runo näyttää lähtöjen olleen monien kokemaa. Myös runoissa kerrottu elämä koskee monia ja on osa yleistä kokemusta.

Paikkojen luettelo loppuu osaston viimeisellä sivulla: "Vassilasta – Sullanmaalta – Tuulenkulmasta – ja" (7e: 30). Runon puhuja näyttää pisteettömyydellä, sekä lopettamalla *ja* -sanaan, ettei ole kertonut kaikkea. Paikkoja on lukemattomia ja runojen tarinat voivat olla jokaisen tarinoita. Kaiken kertominen ei ole edes mahdollista, kuten yksi toisen osaston runon puhujista toteaa: "Siellä mistä minä tulen ne tarinat ei ollenkaan / päättyneet." (7e: 29.) Ihmisten kokema jatkuu sukupolvesta toiseen.

Toisen osaston nimi kertoo, että runon maailmassa ollaan runon minän syntysijoilla, *siellä*, mistä minä on lähtenyt. Nimi antaa kehyksen osaston muille runoille näyttäen runojen maailman paikan. Paikan henkilökohtaisuutta korostaa osaston nimessä oleva persoonamuotoinen verbi "tulen".

Runojen tapahtuma-aika on toisen osaston maailmassa koko ajan sama. Tämän näyttää esimerkiksi runoista toiseen jatkuva puhe. Runojen maailmassa henkilöt ovat kokoontuneet suvun kanssa yhteen. Paikalla ovat esimerkiksi kertoja-puhujan tädit: "[...]Kamalaa kun jännittää, / toinen tädeistä sanoo, ne aikoo pitää puheen menneistä / ajoista, ihan kamalaa kamalaa kamalaa[...]" (7e: 24). Runojen paikkana on tapahtuma, jossa paikalla olevat pitävät puheita menneestä. Myöhemmin paikaksi ja paikalla oleviksi täsmentyvät suku ja luultavimmin jouluaatto:

Minun perheeni, allihuuppa, tässä ympärillä. Valkoiset
pöytäliinat, taikka pitkät lakanat ne on, äkkisyvä hanki,
punainen kynttelikkö. Navetassa lehmä poikimassa niin
kuin aina aattona taikka ennen aatto[...]

Runojen maailman paikkaan viittaa myös osaston nimen deiktinen "siellä mistä tulen". Nimi ohjaa lukijaa tulkitsemaan runojen maailman paikaksi minän sukupaikan. Se myös yhdistyy viimeisen osaston nimeen Siellä mistä kaikki alkoi (eli Vilja-Tuulian muistiinpanot). Kun toisen osaston runot osoittavat paikaksi minän suvun kotipaikan, myös viimeisen osaston maailmassa minä on "siellä", suvun kotona. Toisen osaston ja siinä kerrottujen tarinoiden avulla näytetään lukijalle teoksen maailman minän perheen tausta. Tausta on paikka, mistä minä tulee, maaseutu, josta muistetaan lähinnä vain "töitä ja töitä" ja jossa "muusta oli puutetta mutta ei lapsista" (7e: 29). Nämä asiat ovat ajaneet enot kodistaan ja minän kirjoittamisen tielle. Osaston tarinat

taustoittavat sitä, mistä runojen maailman nykyhetkeen ja viimeisen osaston maailmaan on päädytty.

Siellä mistä tulen -osasto poikkeaa puhujaltaan kirjan muista osastoista. Sen runoissa on useita puhujia, jotka voivat vaihtua saman runon sisälläkin. Runoissa on erilaisia ääniä ja myös kuulijoita, joiden olemassaolo paljastuu retorisella tai runon mimeettisellä tasolla. Mimeettinen minä on runoissa kuuntelija, fokalisoija ja tarinoiden tallentaja. Mimeettinen minä on toisessa osastossa myös runojen nyt-hetken *sinä*. Hänet tunnistaa runoista esimerkiksi runojen puhujien käyttämien omistusliitteiden avulla: ”sun enosi” (7e, 17), ”isäs” (7e, 18), ”tätisi juttelee” (7e: 24). Runojen fokalisoija ja kertojapuhuja ovat osaston läpi sama. Kun kirjaa tulkitsee teoskokonaisuuden kautta, varmistuu, että kuulija on myöhempien osastojen minäpuhujia. Hänet myös nimetään *Vilja-Tuuliaksi* kolmannessa osastossa.

Retorisen tason kautta lukija löytää puhujan, joka ei ole läsnä runojen maailmassa. Tämä taso näkyy esimerkiksi, kun runojen nyt-hetken ääniin sekoittuu ääniä menneestä. Toisen osaston yhdessä runossa runon puhuja kuvailee kotitaloa ja sen ympäristöä:

Ja niitten huoneitten nimet oli keskuskamari, peräkamari,
sali, pitkäveranta ja vintti. Leikkipaikat oli pikkumetsä,
hevoslaidun, lammasmäki ja rotko.

[...]

Oli semmoisia varjoisia hajuheinien kasvupaikkoja.
Mäkimurarotko, mären ojat, kanalantakainen. Äiti me
kiivettiin. Äiti me rikottiin, me rikottiin se maja. Äiti
minä otin seitsemän kolikkoa sinun pussistasi. Äiti
mahdunko minäkin syliin. (7e: 21)

Runon puhuja kertoo paikoista, joissa on leikitty lapsena. Runon lopussa kertomiseen sekoittuu kuitenkin ääniä menneestä: ”Äiti me kiivettiin. Äiti me rikottiin se maja...”. Äänet ovat lapsien ääniä, jotka kuuluvat runon toiseen tasoon, ja joita ei siis sanota runon nyt-hetkessä.

Retorinen taso näkyy myös esimerkiksi runojen typografiassa. Kun runojen puhujat luettelevat asioita, ja-sanat on korvattu usein &-merkein: ”Kihlajaislahjaksi saatiin hoijakka & harmaa hevonen” (7e: 18), ”Kotiliedestä luin töistä joita naiset tahtoo & tavoittelee” (7e: 19). &-merkki on kirjallinen merkki, joka puhetta kuvaavassa runossa näyttää runojen maailmasta erillään olevan tason.

Toisen osaston runoissa puhujat muistelevat mennyttä aikaa. Näitä lapsuuden tarinoiden kertojia on runojen maailmassa useita. Tämä näkyy esimerkiksi runon aloituksessa:

Ansmää kerron välillä. Äidille huudettiin hassakkaiita,
lumppumiina, taivaankaroliina[...]
Yksi niistä sanoi: minä en tänne jää. Tätä ette usko
mutta isä käski kylän poikien hakata lapsensa[...] (7e: 20)

Ennen runoa, edeltävän runon jälkeen, tapahtuu puhujan vaihtuminen. Uusi puhuja ottaa vuoronsa keskustelussa puhekielisellä "Ansmää kerron" -ilmaisulla ja alkaa kertoa omaa tarinaansa. Myös runon kohta "Tätä ette usko" näyttää runojen maailman paikassa olevan useita, joille puhuja sanansa osoittaa.

Toisen osaston runot ovat siis osia keskusteluista. Tämä näkyy runoissa katkonaisuutena, puheenaiheen vaihtumisena kesken puheen ja murteellisena kielenä.

Älässano, siellä mistä minä tulen ei hameen pituudella
ole väliä. Mitä muuta muistaa kuin töitä ja töitä,
kaivettiin ojaa, vappuna sun enosi loivat valkolakit
päässä lantaa[...] (7e: 17)

Tässä runossa puheen illuusiota luo puhekieliset "älässano" ja "sun". Myös nollapersoonan käyttö ("Mitä muuta muistaa") tuo runoon puheen tunnun.

Runojen tulkinta keskusteluksi on merkittävää osaston runojen maailman ymmärtämisessä. Teoskokonaisuudessa roolirunoissa voi olla monta ääntä, ja lukijan tehtävänä on eritellä nämä äänet²⁸. *Seitsemän enon* toisen osaston runot ovat katkelmia keskusteluista, joissa kuitenkin paikka ja puhujat tai äänet pysyvät samoina. Osaston runojen puhujat käyttävät puhekieltä ja murretta, jotka yksilöivät puhujia. Runoissa yhtenä äänenä on myös proosalle tyypillinen kertoja, joka samalla toimii tapahtumien fokalisoijana. Tämä ääni näkyy sekä kertoessaan siitä, kuka puhuu että runojen maailman näkymättömänä kysyjänä.

Sitte toine perhe muutti mökkiin. Siinä oli sauna, ne
otti siskon luokseen ja siskon lapset.[...]

---

²⁸ Haapala 2013: 244

Eikä ne varastaneet mistään, ne
 teki sepän töitä ja ajoi tukkeja. Toiset oli ystäviä, miten
 niin erottuiko ne muista. Ehkä silloin kun ukko kuoli[...] (7e: 22)

Runossa puhuja kertoo *toisesta perheestä*, joka on muuttanut mökkiin. Perheestä kertominen kuitenkin keskeytyy hetkeksi, puhuja toista paikalla olevan kysymyksen ”miten niin erottuiko ne muista”. Tämä näyttää runon maailmassa paikalla olevan muita, joiden kysymyksiin vastataan ja joiden tarinoita jatketaan.

Toisen osaston motiiviksi nousee ankara elämä maaseudulla. Runoissa muistellaan lapsuuden tapahtumia. Teoksen maailman perheessä on eletty maaseudulla ja elämää on ohjannut jatkuva työ. Osaston kantaviksi motiiveiksi nousevat ankara kasvatusta ja jatkuva, raskas työ. Lapset ovat saaneet armeijamaisen kasvatuksen: ”[...]Isä antoi / lapsille sodan säännöt, aamulla riviin ja kuultiin päivän / työt. Mars, se meinaa marssimista, mars mars, silloin / juostaan[...]” (7e: 20). Lapsia myöten koko perheen on myös osallistunut työntekoon: ”[...]Päästäköös lapsen yksin kaivolle? Kaivolla tai / hakeen hevosella heiniä[...]” (7e: 21).

Toisen osaston runoissa myös enot nousevat puhujien tarinoiden kautta esiin:

[...]Aina sun enosi jotain oli
 tehneet, tulleet pää edellä ikkunan läpi. Ne tuns
 avaruuden, puristi pieniä kiviä nyrkeissään, kuukiviä[...]
 Maata ne kantoi harteilla kuin taivasta ja maan
 satuja ne epäili[...] (7e: 29)

Puhuja kuvaa enoja ja kertoo samalla syitä enojen lähdöille. Maan kantaminen harteilla kuvaa maaseudun raskasta elämää ja satujen epäily enojen suhtautumista maaseudulle jäämiseen. Epäily näyttää, että enot eivät ole uskoneet maaseudun elämään. Maaseudun ankara kasvatusta ja ankara työ näyttävät syyt enojen lähdöille. Enot ovat jo lapsena suhtautuneet varauksella kotiseutunsa elämään. Myöhemmin nimetään enoista ensimmäinen, joka lähtee: ”[...]Yksi niistä sanoi: minä en tänne jää[...]Siitä tuli Suurkaupungin eno[...]” (7e: 20).

Toisaalta runojen nyt-hetkessä mennyt aika ironisoituu runojen puhujien tarinoissa. Sivun 29 runossa kuvaillaan elämän todellista luonnetta. Runossa ideaali ja todellisuus törmäävät ja ironisoituvat: ”Muusta oli puutetta mutta ei lapsista, napattiin housun- / lahkeesta kiinni, henkseläistä. Ei nainen ole kuin lato / joka syksyllä täytetään & keväällä tyhjennetään, se / oli

lääkärin puhetta se[...]” (7e: 29). Maaseudulla on eletty niukasti mutta lapsia on riittänyt. Lääkäri on yrittänyt muuttaa ihmisten toimintaa, mutta lääkärin puhe ei ole ollut kiinni todellisuudessa. Runon puhuja näyttää sanoilla ”se oli lääkärin puhetta se”, että lääkärin puheet ja ideaali eivät maaseudulla toteutuneet. Runossa näkyy myös roolirunoille ominainen ironia: realistisesti kuvattu arki ironisoituu runon puhujan puheessa.

Kerrotut tarinat raskaasta elämästä toisen osaston runoissa avaavat myös ensimmäisen osaston *lähtöjä*. Ne näyttävät syyt näille lähdöille. Enojen lähtöpaikka, *suonlaita* on kotitalo ja raskaan työn ympäröimä maaseutu.

5.3 KOLMAS OSASTO

Toisen ja kolmannen osaston väli toimii asennonvaihdon paikkana. Toisessa osastossa ääneen pääsivät runojen maailman sukulaisnaiset, kolmannessa osastossa kertoja-fokalisoija muuttuu minäpuhujaksi, *Vilja-Tuuliaksi*. Myös osaston maailman paikka vaihtuu: minäpuhuja ei ole enää suvun keskellä sukujuhlissa. Kolmas osasto on nimeltään Seitsemän enoa. Osaston runojen maailmassa puhuja on yksin, mutta hän osoittaa sanansa poissaoleville enoilleen, joiden äänet kuuluvat osissa runoista minä-kertojan kautta.

Seitsemän enoa -osaston kehysrunoa seuraavan runon kautta palataan teoksen alkuun.

SEITSEMÄN ENOA

Niin lähtevät enoni liikkeelle,

kultatukkaisen äidin tummat veljet

tummien puitten takaa.

He lähtevät ruosteisten tynnyreitten matalikolta

[...] (7e: 35)

Seitsemän enoa -runo palaa teoksen ensimmäisen osaston lähtöihin, nyt lähtijöinä ovat tietyt henkilöt, enot. Teoksen tarina ikään kuin alkaa tästä ja aikaisemmat runot ovat olleet pohjustuksena sille. Tähän viittaa runon nimi ja runon aloitus konjuktiolla *niin*.

Runojen alussa konjuktioit usein luovat jatkuvuutta tai vastakkaisuutta ja rinnastavat ja yhdistävät runoja toisiinsa. *Niin*-konjuktio voi tarkoittaa puheessa myöntymisen merkkiä, mutta sillä voidaan myös ilmaista sitä, että palataan johonkin aikaisempaan mutta tuttuun asiaan²⁹.

---

²⁹ Pekkanen 2012: 63

Seitsemän enoa -runossa *niin*-konjunktion avulla puhuja muistuttaa kirjan alussa puhutuista lähdöistä ja alkaa kertoa yksityistä tarinaa siitä, mitä lähdöt ovat aiheuttaneet.

Minäpuhujakuvailee enojaan kolmannen osaston runoissa. Hän kulkee runojen talossa ja etsii vastausta kysymyksilleen. Talossa perheellä jokaisella on oma paikkansa ja ”vedettävät laatik[konsa]”. ”Hullu eno ei säilytä pohjattomassa laatikossaan mitään[...]eno Ruusunpunan laatikko kukkii, se on syreenipensas ja tuoksu.” Eno Ruusunpunalla on ”hapsunsa, helisevät tiukunsa, / kiharat ja sikarit” (7e: 40). Suurkaupungin eno on jättänyt taakseen kaiken entisen. Hän on se, joka ”liittää meren yli ensimmäisenä” ja jonka kanssa ”puhutaan englantia” (7e: 41). Eno Viilinalmistaja ”ei ole liian koulutettu” ja ”kompensoi kantamalla vyöllään puukkoa.” (7e: 42). Eno Yön kanssa minä on tehnyt luontoretkiä: ”Hän vie minut kettuluoliin, meillä on hiljaiset liikkeet / menemme tuulten alle lhanasuolle, jokien poikki.” (7e: 43). On ollut myös kahdeksas eno, joka on kuollut ennen minän syntymää eikä ”hänestä ehtinyt tulle enoa” (7e: 44).

Yhteistä enoille on vaikeneminen. Minä yrittää löytää enonsa (runon) talosta ja vastaukset kysymyksilleen, mutta enot ”kääntävät katseensa metsään” (7e: 35). Enojen laatikoita minä ei saa auki: ”Ei ole lukkoa jonka avaisin ja tutustuisin enoon / paremmin” (7e: 40). Minä *huhuilee* enojaan ”pikkumetsästä” (7e: 39), mutta ei löydä heitä: ”Ikävöitkö / minua yhtään? huudan puitten läpi, eno Yö ei vastaa.” (7e: 43).

Rakenteellisesti *Seitsemän enon* kolmas osasto on teoksen keskikohta. Se on myös teoksen kertomuksen käännekohta, joka aloittaa muutoksen ja jossa käännytään kohti lopetusta. Toisin kuin aiemmissa osastoissa, tämän osaston runot on nimetty. Runojen nimeäminen, osaston samannimisyys teoksen kanssa ja uusien nimien anto -motiivi osaston kehysrunossa nostavat sanoituksen (nimeämisen) merkitykselliseksi. Nimeäminen viittaa sanojen löytämiseen ja runojen kirjoittamiseen. Kolmannessa osastossa minäpuhujakuvailee kääntyy kohti metalyyrisyyttä ja hänen perheensä historia ja itse enot alkavat merkitä runojen kirjoittamista. Metalyyrisyys näkyy jo kehysrunon lauseessa ”myöhemmin annoin uudet nimet” (7e: ei sivunumeroa). Minäpuhujakuvailee nimeää siis kaiken uudelleen. Lause viittaa runon minän pohdintaan runouden ja oman tarinan kertomisesta. Kehysrunoja ja nimeämistä käsittelen työssäni osastoinnin jälkeen.

Osaston runoista selviää etteivät enot ole enää minän kanssa. Enojen pelto -nimisessä runossa minä kertoo:

ENOJEN PELTO

Ensimmäiseksi äitini veljet asettuvat sukutaloksi.

Siellä he kasvattavat sokerijuurikkaita ja haukkoja.

Siipiensä suojassa he kasvattavat minut.

Verannan viileässä valossa keskeneräiset työt

tekevät heidät todeksi. En tahtoisi ajatella niitä aikoja,

eno Laskuvarjohyppääjä sanoo. Sinä olet kuollut

ja minä ajattelen, vastaan. (7e: 36)

Runon alussa enot astuvat esiin ja "asettuvat sukutaloksi". Sokerijuurikkaiden lisäksi he kasvattavat sisarentyttäreensä ja muuttuvat taloksi ja suojaksi minän ympärille. Enojen pelto - runo näyttää enojen aseman runon maailmassa. He eivät ole läsnä runojen maailman todellisuudessa. Vaikka eno Laskuvarjonhyppääjä puhuu minälle, minä näyttää todellisen puhujan olevan hän itse: "Sinä olet kuollut ja minä ajattelen". Enoa ei ole, ja se, joka tapahtuneet ajattelee, on runojen minä.

Runo käsittelee runojen kirjoittamista ja sitä, kuka kirjoittaa. Minälle enot tulevat "todeksi" *keskeneräisten töiden* kautta. "Keskeneräiset työt" saavat merkityksensä osastokokonaisuudessa ja viittaavat kesken olevaan kirjoittamiseen. Kirjoittamalla minä tuo enot paikalla oleviksi. Enot ovat minän maailmassa suoja, kasvattaja ja kirjoittamisen aloittajat ja kirjoittamisen paikka. Kun metalyyrisyys nousee esiin kolmannessa osastossa, runon "keskeneräiset työt" kuvaavat runouden kirjoittamista. Viimeisessä osastossa minä toteaaakin: "*Kirjoittamisessa on kysymys muodon etsimisestä*" (7e: 72, kursivointi alkuperäinen). Minälle runot syntyvät ajattelun kautta, *muotoa etsimällä*.

Seitsemän enoa -osastossa siirrytään yleisestä kokemuksesta yksityiseen, runojen kirjoittamiseen. Kun Huotarisen teoksen toisessa osastossa kuvaillaan tyypillistä sotien jälkeistä maaseudun elämää, vaikkakin yhden perheen omien kokemusten kautta, kolmannessa osastossa siirrytään minäpuhujan omiin, henkilökohtaisiin tapahtumiin.

Seitsemän enoa -osaston runoissa runojen minä etsii syitä perheensä hajoamiselle. Hän yrittää löytää vastauksen mutta törmää aina hiljaisuuteen. Minä *huhuilee enoja metsästä* (7e: 39) mutta ei löydä heitä sieltä. Minällä "on taskussa ruskeita kirjekuoria / ja kuorissa sukulaisten valokuvia: / todella vaikea nähdä mitään tunteita niitten naamoilla" (7e: 38). Vanhat valokuvat näyttävät sukulaiset, mutta kuvien kautta minä ei pysty tutustumaan heihin. Kuvat eivät kerro, mitä tapahtui ja miksi.

Vastausta menneisyydelle ei löydy ja enoista puhuminen ja heistä kertominen törmäävät aina hiljaisuuteen: "Tietysti kaikesta piti kertoa mutta mistään ei voinut, / niin ne sanoi myöhemmin, eno Ruusunpuna, eno Yö / eno Hirvenpää ja Suurkaupungin eno." (7e: 47.) Tämä hiljaisuus vaikuttaa myös minän yritykseen ymmärtää enojaan: "Tämän lähemmäksi häntä en pääse, / koko ajan kitalakeen takertuu kärpäsiä" (7e: 41). Minän suu on kuin kärpäspaperi, johon sanat takertuvat. Puhumalla minä ei pääse lähemmäksi enojaan eikä saa vastausta kysymyksiinsä.

Vaikenemisesta ja hiljaisuudesta muodostuu kolmannen osaston motiivit. Nämä johdattelevat minän kirjoittamaan itse perheen tarinan ja tapahtuneet. Puhumattomuus muodostaa myös vastakkaisuutta *Seitsemän enon* maailmassa, kun toisessa osastossa äänessä ovat tarinoita kertovat naiset. Suvun naiset kertovat paljon kun enot eivät sano mitään. Vastakkaisuus korostaa enojen asemaa runojen kirjoittamisessa: hiljaisuus pakottaa minän itse löytämään sanat tapahtuneille: "tämä minun täytyy kertoa teille, enot." (7e: 47). Minä myöntää ettei voi rikkoa sukunsa hiljaisuutta. Hän ei saa yhteyttä enoihinsa: "Haloo huudan puhelimeen, suku ei vastaa. / Se on ollut rikki jo kauan.[...]" (7e: 74.)

5.4 NELJÄS OSASTO

Neljäs osasto kertoo *miniöistä*, perheessä vierailevista naisista. Loru miniöistä -osaston motiiveina ovat enojen vaimot, miniät ja teemana vieraiden vaikutus sukuun. Osaston runot ovat nimetty järjestysnumeroin (1.- 6.), kahdella runolla ei ole nimeä (s. 60 ja 62-63). Kun toisessa osastossa äänessä olleet naiset kertoivat raskaasta elämästä maalla, nyt pääosissa ovat "kevyitä askelia" (7e: 56) ottavat miniät, jotka etsivät "rakkautta" (7e: 55).

Osaston nimeäminen *loruksi* kertoo lukijalle, että kyseessä on lyhyt aika. Lorulla tarkoitetaan yleensä kielellistä toistoon perustuvaa leikittelyä, jolle tyypillistä on nopea, tarttuva rytmi. Usein lorut liittyvät lasten leikkeihin ja peleihin. (Tieteentermipankki). Selvästi *lorumainen* on sivun 60 runo, joka leikittelee alkusoinnuilla ja jossa toistuu sana *pikkiriikkisiä* runon alusta loppuun saakka: "Miniöillä on pikkiriikkisiä saappaita, / pikkiriikkisiä pillerirasioita, / pikkiriikkisiä puhvihihoja, / pikkiriikkisiä päiväkirjoja / ja päiväkirjoissa pikkiriikkisiä kirjaimia[...]" (7e: 60).

Vaikka muuten osaston runoissa ei ole loruille ominaista toistoa, on niissä piirteitä saduista. Miniät esimerkiksi saavat yliluonnollisia piirteitä ja tekevät taikoja: "Me olemme vanhoja, yksi miniöistä sanoo, / lasten tulisi tehdä tämä taika" (7e, 57). Jo kehysrunossa kerrotaan, että miniöiden aika suvun kanssa on rajallinen, ja näin osastolla on ikään kuin sadun alku ja loppu. Myös loruille tyypillistä sanoilla leikittelyä on runoissa, kun miniät yhdistyvät itiöihin:

1.
Kun voikukkapallot pölyttyvät pääsee pilven raosta
pihaan lauma miniöitä:

Täällä on ihanaa, ihania kukkasia, miniät sanovat
ja pesevät hahtuvatukkansa sadevesitynnyrissä.
Miniöiden olo kohentuu kun he saavat kimaltaa
[...] (7e: 55)

Miniät saapuvat perheen luokse kuin voikukkien haituvat. He saapuvat laumana, ja niin kuin voikukan haituvat, ei miniöitäkään voi yksilöidä.

Samoin kuin toinen osasto, myös miniä-osasto toimii teoksen maailman tapahtumien taustoittajana: se näyttää enojen menneisyyttä. Myös neljäs osasto toimii vastakkaisuudella: miniät ovat kevyitä, he tuovat vaikenemaan perheeseen *ilon* ja *onnellisen ajan*. Vaikka miniät ovat enojen vaimoja, sukutaloon he eivät kuulu ja ovat siellä vieraita.

2.
Multaisin voimakkain käsin miniät ojentavat
pistolapioita, hajusaippuoita, pellavaliinoja.
He liikkuvat ryhmissä ja ottavat kevyitä askeleita
niin kuin vieraalla maalla otetaan, he etenevät
järjestelmällisesti siivoamaan suvun haavekaappeja:
Oletko koskaan ajatellut heittäväsi kaiken pois?
[...] (7e: 56)

Runon puhuja näyttää miniöiden liikkuvan ”vieraalla maalla”: miniät eivät ole kotonaan minän perheen luona. Miniät tuovat uutta perheeseen ja *siivoamalla suvun kaappeja* he yrittävät muuttaa perhettä. Miniät eivät kuitenkaan jää perheen luokse, vaan jatkavat matkaa syksyllä: ”Lokakuussa näen heidät seisomassa kielekkeellä / odottamassa sopivia virtauksia” (7e: 61). He ovat hetkellisiä ”purskahtavia itiöitä” (7e: 59) ja ulkopuolisia eikä runojen minä ”koskaan ole miniä” (7e: 59). Runojen minä ja enot ovat vastakohtia miniöille. Tätä korostaa myös minän asema neljännessä osastossa, hän on tarkkailija, joka katsoo miniöiden vierailua ulkopuolelta. Samoin on myös *Seitsemän enon* toisessa osastossa, jossa minä on suvun naisten kertomien tarinoiden kuuntelija. Näissä osastoissa katsotaan teoksen maailman menneeseen. Minän ulkopuolisuus toisessa ja neljännessä osastossa korostaa runojen nyt-hetken merkityksellisyyttä.

5.5 VIIDES OSASTO

Seitsemän enoa -teoksen viides ja viimeinen osasto muuttaa aiempien osastojen runojen merkityksiä. Kuten tutkielmassa on näytetty, metalyyrisyys näyttäytyy Huotarisen kirjassa heti sen alussa. Kirjan loppua kohden se kuitenkin koko ajan lisääntyy, ja viimeisessä osastossa runouden kirjoittaminen saa pääosan. Aiemmin metalyyrisyys on ollut taustalla, nyt se nousee etualalle. Osaston nimi, *SIELLÄ MISTÄ / KAIKKI ALKOI / (ELI VILJA-TUULIAN MUISTIINPANOT)*, antaa teoksen teemalle vaihtoehdon: ehkä kyseessä ei olekaan suvun tarina vaan ”Vilja-Tuulian muistiinpanot”. Myös sanastotasolla viides osasto muuttuu, kun kasvillisuus-sanasto nousee esiin. Kasvillisuus liittyy sekä enojen ja *Vilja-Tuulian* yhteisiin kokemuksiin että kirjoittamiseen.

Osaston nimen myötä minäpuhuja asettelee itsensä runon maailman paikkaan: hän on ”siellä mistä kaikki alkoi”. Deiktinen *siellä* yhdistyy *Seitsemän enon* toiseen osastoon. Runojen maailman *siellä* on *Vilja-Tuulian* sukutalo. Viimeisen osaston nimen kautta osasto yhdistyy toiseen osastoon. Teoksen paikka on se paikka, *mistä minä tulee* ja *mistä kaikki alkoi*. Viidennessä osastossa runojen kotitalo muuntuu konkreettisesta talosta merkitsemään runojen paikkaa. Tämä ohjaa lukemaan myös aiempia runoja metalyyrisyyden näkökulmasta. Ensimmäisen kehysrunon ”enot lähtivät suonlaidasta” -aloitus viittaa intertekstuaalisuudellaan kirjoittamiseen. Samoin myös toisen osaston runojen kohosteiset kohdat ovat johdatelleet metalyyrisyyteen. Näissä runoissa minäpuhuja ottaa äänen kesken runojen tarinoiden: ”[...]Kuka muu / metsäpolkua kulkisi jos en minä[...]” (7e: 19). Minäpuhuja osoittaa olevansa se, joka perheen tarinaa kirjoittaa.

Seitsemän enon viidennen osaston runojen lauseista osa on kursivoitu ja/tai sulkeissa. Nämä toimivat metakommentteina, joissa puhuja kommentoi suoraan runojen kirjoittamista: ”Aluksi oli rantahirvenjuurikasvusto[...] (*kun kirjoittaminen alkaa sammutetaan valot*)” (7e: 67). Osaston runoissa myös ei-kursivoidut ja sulkeettomat lauseet käsittelevät usein kirjoittamista. Kolmessa osaston runoista ei ole typografisesti merkitty kirjoittamista. Silti nekin voi lukea metalyyrisinä. Yhdessä näistä minä pohtii enojen asemaa teoksen osina:

- Ne enot ei ole koko soppa.
- Ne on vaan yhdet ainekset.
- Tietysti ne on oikeita ja eläviä.
- Ei samoja kuin te. (7e: 75)

Runossa minä käy keskustelua siitä, mitä enot teoksen runoissa ovat. Runossa on vain yksi puhuja, mutta myös joku, jonka kanssa puhuja käy keskustelua. Teoskokonaisuuden kautta

näkyä, että runon puhuja esittelee kirjaansa. Hän kertoo, etteivät enot "ole koko soppa", eli ainoa asia kirjassa. Vaikka kirja saa nimensä enoilta, kyse on muustakin. Kuten aikaisemmin on tutkielmassa todettu enot toimivat kirjan motiiveina, *aineksina*, joiden avulla puhuja tuo esiin teeman. Runo nostaa esiin myös kirjoittamisen ongelman: miten yhdistää oikea elämä ja fiktio. Viimeinen virke kertoo, että puhuja puhuu enoilleen (*te*). Hän kertoo "niiden" eli enojen olevan "oikeita ja eläviä", mutta heti seuraavaksi toteaa, että "ne" eivät ole "samoja kuin te". Runon ja teoksen maailmassa on ikään kuin kahdet enot: enot joille minäpuhujalla puheensa osoittaa ja poissaolevat enot, jotka toimivat kirjoittamisen lähtökohtina.

Sanastotasolla keskeistä on kasvillisuus-sanasto. Se kulkee läpi viidennen osaston ja saa laajempaa merkitystä runojen kautta. Kasvillisuus-sanasto osoittaa runojen perheen lähtöpaikan, joka näkyy jo *Seitsemän enon* ensimmäisessä runossa, jossa "enot lähtivät suon laidasta, rentukkapenkereestä" (7e: ei sivunumeroa). Tämä teoksen ensimmäinen runo osoittaa tarinan alkupaikan, suomalaisen maaseudun, joka kuitenkin Huotarisen teoksen edetessä kasvaa kuvaamaan kirjoittamisen alkua tai runojen lähtökohtia. Kasvillisuus yhdistyy aiempien osastojen maaseutuun. Minän suku on vahvasti kiinni luonnossa, ja koko elämä on ollut osa sitä: "Maa omisti meidät, ei / sunkaan me sitä" (7e: 17), toteaa toisessa osastossa yksi perheen tarinoiden kertojista. Maaseudulla maa on määrittänyt ihmisen ja ihmisen elämän.

Viidennessä osastossa kasvillisuus-sanasto muuttuu osaksi runouden kirjoittamista. Kasvillisuus luo maisemaa, josta minä ja hänen kirjoittamisensa ovat lähtöisin. Enot kytkeytyvät minän maailmassa vahvasti luontoon: "[...]Päätän että kirjoitan kun tulee mieleen yksi sana, / se liittyy enoihin. Kuusama. Keltavuokka." (7e: 68.) Kun puhuja ajattelee enojaan, hänen mieleensä nousevat metsän kasvit ("kuusama", "keltavuokka"). Enot yhdistyvät luontoon ja luonto kirjoittamiseen.

Viimeisessä osastossa näkyy myös enojen muuttuminen runojen paikaksi:

Alussa oli koti,
keräilin marjoja.
Lumeen
puhkesi lehmuksia
aseita.

Te olitte se paikka, enot
minä olin
teidän varjonne.

[...] (7e: 71)

Runossa minä kertoo, että kaiken (runojen kirjoittamisen) alku on ollut *koti*. Koti on kuitenkin hajonnut riitoihin, sotiin, *aseisiin*. Minä myös näyttää, että *koti* on ollut yhtä kuin enot: ”te olitte se paikka”. Teoksen maailman talo ei enää tarkoita konkreettista runojen perheen kotia, vaan se muodostuu enoista.

Siellä mistä kaikki alkoi -osasto toimii teoskokonaisuuden sitojana. Siinä tulee ilmi se, että enot ovat paikka, runojen kirjoittamisen kehykset. Aiemmat osastot ovat taustoittaneet sen, mihin minä on lopulta päätynyt. Ensimmäinen osasto näytti *lähtöjen* olleen alku, toisessa ja neljännessä osastossa taustoitetaan teoksen perheen elämää. Seitsemän enoa -osasto näyttää syyn kirjoittamiselle, ja viimeisessä osastossa minä aloittaa kirjoittamisen.

Huotarisen teos on myös kasvutarina, jossa teoksen minä, Vilja-Tuulia, kasvaa kirjailijaksi sukunsa tarinoiden kautta. Viidennessä osastossa minäpuhuja yrittää irtautua enoistaan lopullisesti:

Pitkä kotimatka:

en ollut enää joukossanne,

sydämeni vaihdettiin.

Ja uusi sydämeni lyö.

Mutkikas vanha on heitetty pois

eikä tule enää vaivaamaan minua

joskus harvoin saattaa esiintyä haamusärkyä.

Heitän kirjoitukseni kaitajärven yli

(sydän-kortti itselle, sydän-kortti sukulaiselle

jolle ei voi enää lähettää korttia, sydän-kortti

paikalle josta on tullut ahdas ja reunoiltaan terävä.

Vanha sydämeni lähtee laumavaellukselle kuin eläimet

tarkoitan: sielut (7e: 76)

Runojen maailman minä on kasvanut ja muuttunut ja yrittää unohtaa menneet. Hän kirjoittaa *kortit* itselleen ja suvulleen. Runon paikkaan, teoksen kotitaloon, minä ei enää mahdu, siitä ”on tullut ahdas ja reunoiltaan terävä”. Kaiken taakseen jättäminen ei kuitenkaan täysin onnistu ja

puhuja kokee ”haamusärkyä”. Menneisyyden hylkääminen on kuin ruumiinosa olisi leikattu irti, jotain oleellista puuttuu minän elämästä, eikä uuden elämän aloittaminen poista muistoja.

Vastakkaisuutta edellisen runon juurien katkomiselle tuo seuraava runo, jossa runojen minä ei sittenkään halua vain unohtaa: ”(Kirjoitan: nyt voisimme ottaa toisiamme kädestä / nyt voisimme tosiaan jo ottaa toisiamme kädestä kiinni)” (7e: 77). Puhuja kaipaa sittenkin yhteyttä perheeseensä ja olisi valmis anteeksiantoon ja sopuun. Viides osasto on myös minän anteeksiannon paikka. Hän on aiemmin etsinyt syitä siihen, miksi enot jättivät hänet. Nyt hän on valmis antamaan anteeksi ja on valmis tekemään sovinnon menneisyyden kanssa.

6 KEHYSRUNOT, SIIRTÄJÄRUNOT, MUISTUTTAJAT

Huotarisen kokoelman jokaisella osastolla on osaston alussa, osaston nimen alla, aina yksi kursivoitu runo. Nämä runot ovat kehysrunoja. Kehysrunot muodostavat ikään kuin kehikon, jonka sisällä lukija tekee teoksesta tulkintansa. Huotarisen teoksessa esimerkiksi kehysrunojen samanlainen typografia tarkoittaa niiden kuuluvan johonkin samaan kenttään. Niillä on siis rakenteellisesti yhteinen tarkoitus kokonaisuuden kannalta. Kehysrunot antavat lukijalle vihjeitä siitä, kuinka osaston runoihin tulisi suhtautua.

Lukuohjeen lisäksi kehysrunot voivat myös näyttää runojen maailman retorisen tason tai valmistaa lukijaa tuleviin runoihin.³⁰ Kehysrunot voivat myös sisältää osastossa toistuvia kuvia ja sanastoa ja kertoa osaston tyylistä ja puhujasta. *Seitsemässä enossa* esimerkiksi ensimmäisen kehysrunon lähteminen tai viimeisen kehysrunon kasvillisuus-sanasto jatkuu ja saa uusia merkityksiä osaston muissa runoissa.

6.1 ENSIMMÄINEN KEHYSRUNO JA SIIRTÄJÄ

Seitsemän enon ensimmäisessä kehysrunossa runon puhuja nostaa esiin *enot*, Huotarisen teoksen aiheen:

Enot lähtivät suon laidasta, rentukkapenkereeltä.

Muistatteko kun etsimme yhteistä maata karttapallosta,

yhteistä ihan kaikille? (7e, ei sivunumeroa).

---

³⁰Haapala 2012: 150

Tässä runossa runojen puhuja ei vielä yksilöidy, mutta runosta selviää, että runon maailmassa mukana ovat *te* ("muistatteko") ja *minä* ja *me* ("etsimme"). Minäpuhujaa siis osoittaa sanansa joillekin *teille*, joiden kanssa on etsinyt "yhteistä maata" kartalta.

Kehysrunon ensimmäisessä säkeessä puhuja kertoo enojen lähdöstä, kahdessa jälkimmäisessä puhuja kääntyy kysymään runon maailman *teiltä* kysymyksen. Tämä muutos runossa toimii asennonvaihdon paikkana.

Runo loppuu kysymykseen, johon ei vastata. Osaston ja teoskokonaisuuden kannalta juuri nämä tekijät (puhuttelu, sanasto ja kysymys) toimivat kehysrakenteina Lähtöjä lennossa -osaston muille runoille. Runo on aloitus ensimmäisen osaston lisäksi myös koko teokselle. Sen aloittama tematiikka ja sanasto jatkuvat koko teoksen läpi. Avoimeksi jäävä kysymys johdattaa etsimään vastausta osaston muista runoista.

Merkityksellinen kokonaisuuden kannalta on kehysrunon sanat "ihan kaikille", jotka saavat merkityksensä, kun ne yhdistyvät teoksen muihin runoihin. Sanat viittaavat teoksessa käsiteltyyn yleiseen kokemukseen ja saavat laajemman merkityksensä vasta osastokokonaisuuden kautta. "Ihan kaikille" yhdistyy seuraavaan runoon, jossa puhutaan lähtijöistä ja lähtöpaikoista. Tämän toisen runon luettelo lähtijöistä näyttää, että moni suku on kokenut kotipaikalta lähdön: "[...] Järvet lähtivät Järvestä, / sudet Susihukkasesta, niemenheitot Heittoniemestä ja / Keisar-Mäenpää lähtivät Mäenpään Keisarista." (7e: 9.) Yhteisen paikan etsiminen *kaikille* koskettaa siis monia, ja kehysruno viittaa *kaikille*-sanalla kaikkiin näihin lähtijöihin.

Myös ensimmäisen osaston nimessä oleva sana *lähdöt* ja kehysrunon *lähteminen* viittaavat osastoon kokonaisuutena ja myös koko teokseen. Haapalan mukaan kehysrunot voivat esitellä koko teoksen ja teoksen maailman³¹. *Seitsemässä enossa* osaston muiden runojen myötä *lähteminen* muodostuu sekä teoksen kertomuksen motiiviksi että runoteoksen kirjoittamisen aloittamista kuvaavaksi.

Yksittäiset runot voivat luoda myös siltarakenteita toisiin runoihin. Siltarakenteita ovat esimerkiksi sanat, jotka toistuvat muissa runoissa. "Kaikille"-sana toimii Huotarisen teoksessa yhtenä siltarakenteena ensimmäisen ja toisen osaston välillä, kun toisen osaston kehysrunossa puhutaan *ampumisesta*, joka tapahtui "kaikissa" *sodissa* (7e: ei sivunumeroa). Ensimmäisen kehysrunon "kaikille" viittaa kaikkiin heihin, jotka ovat kotinsa jättäneet, ja joista kerrotaan ensimmäisen osaston muissa runoissa. Kertomalla vaikeasta elämästä maaseudulla toisen

---

³¹Haapala 2013: 152

osaston runot taas valaisevat syitä ensimmäisen osaston lähdöille. Toisen osaston kehysrunossa puhutaan *kaikista sodista*. Tämä viittaa oikean sodan lisäksi ankaraan elämään ja ankaraan kasvatukseen, mitkä myöhemmin ovat aiheuttaneet ensimmäisen osaston *lähdöt*. *Seitsemän enon* toisessa osastossa runon puhuja kertoo kotikasvatuksen olleen armeijamaista: ”Isä antoi lapsille sodan säännöt” (7e: 20). Yksittäiset sanat muodostavat sillan toiseen runoon ja luovat ketjuja runojen välille. Näin tekee teoksessa sekä konkreettista sotaa että kasvatusta kuvaava *sota*-motiivi.

Seitsemän enoa alkaa enojen lähdöistä. Enot ovat jättäneet synnyinseutunsa, kotitalonsa ja siskontyttärensä. Enojen lähtö kotitalosta on osaltaan runojen minän itsenäistymisen ja itsensä löytämisen alku. Lähdöt muodostavat runon tarinalle kehyksen, jonka sisällä lukijalle näytetään, mitä lähdöt aiheuttivat. Myöhemmin teoksessa *lähteminen* muuttuu kuvaamaan kirjoittamisen aloitusta. Mutta jo ensimmäisen kehysrunon lähtö viittaa kirjoittamisen aloittamiseen; enojen lähdöt ovat myös tarinan liikkeelle lähtö. Lähteminen siis kuvaa teoksen maailmassa tapahtunutta teoksen minän enojen lähtemistä, mutta se on myös metonyyminen kuva kirjoittamisen aloittamisesta.

Lähtö-sanana merkitys tarinan aloituksena vahvistuu kokoelman myöhemmissä runoissa. Enot ovat poissa runojen maailmasta ja minän luota. Runossa ”Enojen pelto” todetaan enon kuolleen: ”[...]En tahtoi ajatella niitä aikoja, / eno Laskuvarjonhyppääjä sanoo. Sinä olet kuollut / ja minä ajattelen, vastaan.” (7e: 36). Loppu 1 -nimisessä runossa minä kadottaa enonsa: ”Myöhemmin, se on jo selvää, kadotan kaikki enoni[...]” (7e: 49).

Kolmannen osaston kehysrunon jälkeisessä runossa enot *lähtevät liikkeelle* ja tulevat esiin minäpuhujalle:

Niin lähtevät enoni liikkeelle,
kultatukkaisen äidin tummat veljet
tummien puitten takaa.
[...]
He kömpivät piirongin alta ja vaatekomerosta
kenkäkaapista ja hattuhyllyltä
[...]
Kun he palaavat keittiöni heidän kätensä ovat täynnä.
He istuvat portaille ja kääntävät katseensa metsään.
Metsästä enoni etsivät jotakin mitä eivät löydä. (7e: 35.)

Runossa enot saapuvat minän keittiöön, portaille istumaan. Palaaminen ei kuitenkaan tarkoita oikeaa, runojen maailmassa tapahtuvaa paluuta, vaan alkua runojen kirjoittamiselle. Enot ilmestyvät minän eteen kaikkialta, ”piirongin alta”, ”hattuhyllyltä”. He täyttävät talon. Minälle

enot ovat kaikkialla ("se paikka") ja niitä, joiden vuoksi minä kirjoittaa. Mutta vaikka enot tulevat esiin, "enot kääntävät katseensa pois", eikä minä saa otetta heistä.

Kuten tutkielmassa on todettu, *Seitsemän enon* läpi kulkee sama puhujakertoja tai kokijapuhuja, joka välillä toimii proosan kaltaisena kertojana ja joskus lyriikan perinteisempänä minäpuhujana. Runojen maailmassa puhujana tai kertojana kohtaavat sekä lapsi-puhuja että aikuisuuteen kasvanut minäpuhuja. Vaikka runon puhuja ei yksilöidy teoksen ensimmäisessä kehysrunossa, voi siitä löytää puhujan, joka näyttää suhtautumistaan runojen maailmassa. Tämä näkyy runon kysymyksessä, joka jää vastausta vaille ja jossa puhuja toistaa itseään.

Toisto on perinteinen runouden keino, joka tuo runoon esimerkiksi rytmiä³². Kehysrunon toiston ("yhteistä") tulkitseen kuitenkin merkitsevän jotain muuta. Roolirunon tutkimuksessa Seutu³³ näyttää toiston olevan yksi affektiivisista kielenaineiksista. Toistolla tuodaan esiin runon puhujan tunnetta ja näytetään puhujan suhtautumista puhumaansa. Huotarisen runon puhujan avoimeksi jäävä kysymys ja "yhteistä"-sanon toistaminen, sekä sen korostaminen *ihan*-sanalla, luovat runoon juuri affektiivisuutta: toistolla kehysrunon puhuja haluaa korostaa (heille, joilta kysyy) sitä, että aiemmin on yhdessä etsitty "yhteistä" paikkaa heille kaikille, "ihan kaikille". Toisto ja avoimeksi jäävä kysymys saavat lukijan kuitenkin epäilemään ettei yhteistä paikkaa ole myöhemmin kuitenkaan löydetty, vaan runojen minä on jäänyt yksin. Avoimeksi jäävä kysymys toimii myös siirtäjänä seuraaviin runoihin ja vastauksen etsiminen ohjaa lukijaa etsimään vastausta niistä.

6.2 SIIRTÄJÄRUNOT

Siirtäjärunot ovat runoja, jotka luovat siltarakenteita yksittäisten runojen ja osastojen välille. Ne voivat ennakoida seuraavan osaston temaattista ainesta ja sanastoa. Yhteyksiä runojen välillä muodostavat runojen jatkuvuus, samankaltaisuus tai vastakkaisuus.³⁴ Runojen vastakkaisuus eli se, että ne poikkeavat toisistaan merkittävästikin, luo myös teoskokonaisuutta. *Seitsemässä enossa* muutos ja poikkeavuus edeltäviin runoihin näkyy esimerkiksi Loru miniöistä -osaston viimeisessä runossa. Tätä edeltävissä runoissa puhuja on lapsuudessaan, ajassa jolloin perheen mukana oli enojen vaimoja. Viimeinen runo kuitenkin siirtyy runojen maailman ajassa nykypäivään, ja puhuja kysyy enoiltaan aiemmin tapahtuneesta: "Muistatteko miniän jonka

---

³² Haapala 2013: 205

³³ Seutu 2013: 316

³⁴ Haapala 2012: 167

kumisaappaissakin oli korot? / (Eno Ruusunpuna ja muut enot seisovat hämillään, / kuin haavoilla.) // Minä näen hänet (tämän sanon varmalla äänellä[...]" (7e: 62.) Runon maailman paikassa tämä ajallinen siirtymä menneestä nykypäivään toimii poikkeavuuden kautta siirtäjänä teoksen seuraavaan osastoon. Runossa siirrytään teoksen maailmassa menneestä pois. Tämän kautta päästään runojen kirjoittamisen aikaan, joka on runojen maailman nyt-hetki ja seuraavan osaston runojen aika.

Haapalan mukaan siirtäjärunot ovat yleensä osastojen viimeiset runot³⁵. Näin on usein myös Huotarisen teoksen kohdalla. *Seitsemän enon* siirtäjärunot voivat johdatella sanaston kautta seuraavaan osastoon. Ensimmäisen osaston viimeisessä runossa puhuja puhuu *luodinrei'istä*: "Etkö sinä tiedä, että nämä ovat luodinreikiä? / Hyvä, et. Hyvä. Et." (7e, 13.) Osaston viimeinen runo poikkeaa muista osaston runoista. Se on niistä lyhyin ja siinä runon puhuja osoittaa sanansa sinälle. Puhuja myös paikallistaa itsensä ja runon sinän runon maailmaan deiktisellä *nämä*-sanalla. Demonstratiivipronominilla puhuja luo runon paikkaa, jossa on sekä hän että *sinä*. *Seitsemän enon* retorisella tasolla Lähtöjä lennossa -osaston viimeinen runo näyttää muutoksen runojen ajassa. Viimeistä runoa ennen tapahtuu asennonvaihto, jossa runon aika siirtyy runon ajan nykyhetkeen ja paikkaan, jossa puhuja on. Muutos runon maailman paikassa toimii siirtäjänä seuraavan osaston maailmaan, jossa ollaan perheen kotona, samalla tapaa kuin Loru miniöistä –osaston viimeinen runo tekee.

Ensimmäisen osaston viimeisen runon apostrofi poikkeaa aiemmista runoista. Muutos puhuttelussa, se että puhuja puhuttelee *sinää* puhuja näyttää, että nyt runon maailmassa ollaan ajassa, jolloin enojen lähdöt ovat jo tapahtuneet. Aiemmat runot ovat näyttäneet, mitä aiemmin on tapahtunut, viimeinen runo siirtyy teoksen nykyhetkeen. Myöhemmin teoksessa puhuja täsmentyy minäksi. Teoskokonaisuuden kautta runon *sinäksi* paljastuvat teoksen edetessä "Vilja-Tuulian" enot. Lukija huomaa, että runojen kokija puhuu enoillensa, jotka kuitenkin eivät ole paikalla. Tämä apostrofi, eli poissaoleville enoille suunnattu puhe, yhdistyy myös metalyyrisyyteen, jota minäpuhujasta käsittelee etenkin teoksen viimeisessä osastossa.

Sanaston lisäksi myös vastakkaisuus kirjan ensimmäisen osaston viimeisen runon ja sitä edeltävien runojen välillä tekee viimeisestä runosta siirtäjän. Runossa tapahtuva puhuttelu ja runon sotaan viittaava sanasto toimivat siirtäjärunona seuraavan osaston kehysrunoon. Runon sana *luodinreiät* viittaa seuraavan osaston kehysrunoon ja siinä mainittuun *sotaan*. Osaston viimeisenä runona runo toimii myös osaston sitojana ja merkityksen antajana. Se näyttää

---

³⁵Haapala 2012: 152

lähtöjen seuraukset. Myöhemmin luodinreiät yhdistyvät ankaraan kuriin, mutta jo ensimmäisessä osastossa ne voi yhdistää osaston motiiviin eli lähtemisiin. Luodinreiät ovat haavoja, joita lähdöt ovat tehneet.

6.3 TOINEN KEHYSRUNO

Toisen osaston kehysruno näyttää lukijalle osaston teemaa, runomuotoa ja motiiveja. Siinä näkyy osaston muiden runojen rooliruno-muoto, puhekielisyyys ja sanasto:

*Ei sota yhtä miestä kaipaa mutta näistä tarvittiin
jokainen. Se oli sota jossa käki ampui rivimiehen
kapteenin vierestä. Tiedätkö miksi? Rivimiehellä oli
paremmat vaatteet. Missä sodassa se tapahtui? Eno Yö
vastasi: Kaikissa.” (7e: ei sivunumeroa)*

Kehysrunon kuvasto jatkuu osaston läpi. Siellä mistä tulen -osaston runoissa puhujat kertovat lapsuudestaan ja elämästään maatilalla. Maaseudulla elämä on ollut rankkaa ja työtä on tehty lapsesta asti koko perheen voimin. Runon viimeinen sana *kaikissa* viittaa myös yleiseen kokemukseen, joka yhdistyy osaston sivujen alareunassa kulkeviin paikannimiin. Paikannimi-runo yhdistyy taas ensimmäisen osaston runoon, jossa nimetään paikoilta lähteneet. Kun paikannimet ja niistä lähteneet yhdistyvät kehysrunon *kaikissa*-sanaan, muuttuu kehysrunon *sota* koskettamaan kaikkia. Kehysruno osoittaaakin, että sota, oli se sitten konkreettinen tai metaforinen kuva kasvatuksesta, on vaikuttanut moniin ja on yleisesti tunnistettavaa kokemusta.

Jo edellisen osaston viimeisen runon *luodinreiät* viittasivat haavoihin. Siirtyessään vähitellen yleisestä kokemuksesta yksityiseen toisen kehysrunon "sota" muuntuu kuvaamaan teoksen perheen ankaraa kasvatusta, joka tuhoaa perheen. Se myös aiheuttaa ensimmäisen osaston enojen lähdöt. Toisen osaston kehysrunon sanasto viittaa siis edellisen osaston viimeiseen runoon, jonka *luodinreiät* yhdistyvät kehysrunon sotaan. Sota ei kuitenkaan tarkoita pelkkää konkreettista sotaa, vaan myös sotaa perheen sisällä, ristiriitoja ja lopulta perheen hajoamista. Tämä viittaus selviää kirjan loppua kohden, mutta se näytetään jo toisessa osastossa. Yhdessä runossa kerrotaan lapsuuden kovasta kurista, siitä aiheutuvista kiistoista ja poismuutoista: "Isä antoi lapsille sodan säännöt, aamulla riviin ja kuultiin päivän työt[...] Yksi niistä sanoi: minä en tänne jää[...] Siitä tuli Suurkaupungin eno." Perheen isä on kasvattanut lapset armeijan tavoin. Jokainen perheenjäsen on osallistunut päivittäiseen työhön, eikä kukaan ole voinut niiltä välttää. Tähän viittaa myös kehysrunon "näistä tarvittiin jokainen".

Keskeinen osastokokonaisuuteen johdattelava piirre toisessa kehysrunossa on siinä kuuluvat äänet ja puhujat. Kuten toisen osaston muissakin runoissa myös kehysrunossa näkyy, että runon

maailman nyt-hetkessä paikalla on muitakin kuin vain runon puhuja. Kehysrunosta on löydettävissä ainakin kolme eri puhujaa. Yksi puhujista kertoo sodassa tapahtuneesta, yksi kysyy ”missä sodassa se tapahtui” ja yksi toimii proosantyyllisenä kertojana: ”Eno Yö vastasi”.

Usean puhujan ja äänen sekoittuminen samassa runossa on tyypillistä *Seitsemän enon* toisen osaston runoille. Usein niissä on myös joku, jolle runon puhuja puhuu mutta jota ei eksplisiittisesti runosta löydä. Tämä näkyy kehysrunossa, kun runon puhuja kysyy piilotetulta runon nyt-hetkessä olevalta kuulijalta kysymyksen (”Tiedätkö miksi?”) ja vastaa siihen itse. Runojen maailmassa paikalla on siis muitakin, mutta heidän ääntään ei kuulla. Usein tämä näkyy juuri puhujan esittämien kysymysten tai reagoitua osoittavien sanojen kautta.

6.4 KOLMAS KEHYSRUNO

Nimeäminen ja sanojen löytäminen ovat kolmannen osaston teemaa. Nimeäminen on myös kolmannen osaston kehysrunon aihe:

Enot saivat nimet kuovi kyntölintu,
kuukkeli kuunsaka, västäräkki ohralintu,
peltoraukka peltokana, kolsa eli pilkkasiipi.
Tikli kivenviha. Pulmu tienrikkoja.

Myöhemmin annoin uudet nimet:

eno Laskuvarjohyppääjä, Hullu eno,
eno Viilinvalmistaja, eno Ruusunpuna,
eno Hirvenpää, eno Yö ja Suurkaupungin eno. (7e: ei sivunumeroa)

Teoksen kolmannessa, *Seitsemän enoa* -osaston kehysrunossa enoilla on runon maailmassa ollut aiemmin lintujen nimet. Vanhat lintujen nimet osoittavat enojen kotipaikkaan ja kertovat heidän lapsuudestaan maaseudulla. Samassa kehysrunossa runojen minä kuitenkin kertoo antaneensa enoille uudet nimet. Uudelleen nimeäminen antaa vihjeitä siitä, että osastossa runojen maailman ajassa ei enää olla enojen lapsuudessa. Uudet nimet kuvaavat enoja, jotka ovat muuttuneet ja jättäneet kotipaikkansa.

Enojen vanhat nimet viittaavat aikaisempaan elämään maalla, sekä myös aikaisempiin runoihin. Suurkaupungin eno on aikaisemmin ollut Pulmu tienrikkoja. Myöhemmin kerrotaan, kuinka hän ilmoitti jo lapsena, ettei jää lapsuuden kotiin: ”Yksi niistä sanoi: minä en tänne jää[...] Siitä tuli Suurkaupungin eno.” (7e: 20.) Enon vanha nimi, *Tienrikkoja*, viittaa juuri tähän lähtöön, jossa Suurkaupungin eno on ollut tienraivaaja, kodista lähtemisen ja myös perheen hajoamisen aloittaja. Myöhemmin osaston runoissa minä kuvaa enemmän enojaan ja antaa selityksen uusille nimille. Hullun enon hulluuteen liittyy tyhjyys: ”Hullua enoa huimaa lipaston tyhjyys[...]Tyhjyys huimaa häntä kuin nälkä.” Eno Ruusunpuna saa nimensä ulkonäön

mukaan: "Hänen hapsunsa, helisevät tiukunsa, kiharat ja sikarit varisevat vieretysten" (7e: 40). "Suurkaupungin eno liittää meren yli ensimmäisenä", ja hänen "kanssa puhutaan englantia" (7e: 41). Kun myöhemmät runot kuvaavat enemmän kehysrunoissa annettuja enojen nimiä, antavat ne myös enemmän merkitystä kehysrunolle.

Nimien vaihtuminen kertoo myös teoksen maailman muuttumisesta, jossa osa perheestä jättää maaseudun ja lähtee maailmalle. Runojen minä antaa uudet nimet, jotka sopivat paremmin heidän nykyiseen maailmaansa. Nimeämiseen liittyy myös se, että kolmannessa osastossa runojen puhuja saa nimen "Vilja-Tuulia" (7e: 40).

Nimeäminen korostuu myös osaston muissa runoissa, ja jokainen osaston runo on nimetty, toisin kuin aiemmat runot. Nimeäminen liittyy sanojen löytämiseen, sanoittamiseen ja sitä kautta metalyyrisyyteen, josta alkaa kolmannen osaston myötä kasvaa koko teosta käsittelevä teema. Enot ovat siis minälle syy kirjoittaa, ja enojen nimeäminen on osa kirjoittamisen aloitusta. Nostamalla kirjoittamisen esiin kolmas kehysruno toimii teoksessa asennonvaihdonpaikkana, jossa käännytään yleisestä kokemuksesta yksityiseen ja runojen kirjoittamiseen.

6.4.1 Kolmannen osaston siirtäjäruno

Samoin kuin aiemmissa *Seitsemän enon* osastoissa myös kolmannen osaston viimeiset runot toimivat siirtäjärunoina. Nyt siirtäjinä on kaksi runoa, yhden sijaan. Nämäkin runot toimivat asennonvaihdon paikkoina, joissa runojen puhuja muuttaa suhtautumistaan runojen maailmaan.

Osaston kahdessa viimeisessä runossa minä on päästänyt enoistaan irti. Myös runojen nimet Loppu 1 ja Loppu 2 korostavat jonkin asian päättymistä. Loppu 1 -runossa minä myöntää menettäneensä enonsa:

LOPPU 1

Myöhemmin, se on jo selvää, kadotan kaikki enoni
jotkut yksitellen, jotkut pareina.
Kun he ovat lähteneet heitä ei todellakaan ole missään.
Porkkanamaa on tyhjä, veranta, keittiön kaapin kolo
johon työnnetään jotakin purtavaa on tyhjä
Keittiön kolme ikkunaa tyhjät, tyhjät, tyhjät.
Myöhemmin kohtaamme oikeussalissa
Muistan kun sanoit
nyt sinä värität viivojen yli (7e: 49)

Runossa enoja ei enää ole minän maailmassa ja minän kotitalo on tyhjä. Loppu 1 -runo viittaa sanastotasolla kehysrunoon, jossa minä on *myöhemmin* nimennyt enonsa uudelleen. Runojen maailman ajassa *myöhempi* aika on aika, jolloin minä on menettänyt enonsa. Oikeussali on teoskokonaisuudessa vertauskuva runoteokselle: runoja kirjoittamalla minä käsittelee

menneisyyden ja kohtaa kirjoittamisen kautta enonsa. Vastausten etsimisestä ja minän suvun tavasta vaieta muistuttaa minää muisto menneestä: minän tapa muistaa menneet on ollut liioittelua, *viivojen yli värittämistä*.

Loppu 1 -runossa minä alkaa luovuttaa enojen etsimisessä. Runo toimiikin siirtäjänä myös tätä kautta: myöhemmissä runoissa minä ei enää etsi enojaan ja enot ilmestyvät hänelle vain kirjoittamisen kautta. Loppu 2 -runossa minä näyttää enojen olevan enää vain unta. Myös sen muoto korostaa jonkin hajoamista ja muutosta:

LOPPU 2
 Joskus me olimme   hyppivät heinäsirkat
    luhistuva lato
 tai unessani   he tulevat metsältä
    ovat muuttuneet nuoriksi jälleen (7e: 50)

Loppu 2 -runo on aseteltu hajanaisesti riveille. Asettelu katkoo sen lukemista ja myös näin kuvaa perheen hajoamista. Perhe on ollut kuin ”luhistuva lato”. Perheen luhistuminen ja se, että minä kertoo enojensa tulevan unessa takaisin näyttää siirtymän runon maailmassa pois menneestä teoksen maailman nyt-hetkeen. Runo myös näyttää enojen olevan mennyttä ja minän muistavan menneen. Takaisin runon maailmassa eivät siis palaa runon nykyhetken enot vaan nuoret, menneiden aikojen enot.

Loppu 2 –runon lato viittaa toiseen osastoon ja sen ensimmäiseen runoon, jossa koko aikaista työtä pääsi sateella pakoon ”pellolta polvilleen pudonneeseen latoon” (7e: 17). ”Luhistuva lato” on aiemmin ollut suoja, nyt sitä ei enää ole. Vain unessa on minän mahdollista tavata poissaolevat enonsa. Loppu 2 -runo toimii myös siis muistuttajana sanaston tasolla, kun se muuntaa aiemman runon sanojen merkitystä.

Seitsemän enoa -osaston viimeiset runot toimivat siis siirtäjärunoina. Ne näyttävät muutoksen minän asennoitumisessa enojen olemassaoloon. Myöhemmin enot eivät ole enää läsnä teoksen maailman nyt-hetkessä. Neljännessä osastossa minä muistelee mennyttä aikaa *miniöiden* kanssa ja viimeisessä osastossa enot ovat kirjoittamisen ”yhdet ainekset” ja olemassa vain minän ”unessa”.

6.5 NELJÄS KEHYSRUNO

Osaston runojen aika näkyy neljännessä kehysrunossa. Osaston nimi Loru Miniöistä viittaa pieneen hetkeen, lorun pituiseen. Kehysruno kertoo suoraan että kyse on iloisesta mutta loppuvasta hetkestä:

Miniät saapuvat, emme ole yksin.

Saapuu ilo. Surullinen,
sillä se päättyisi,
onnellinen,
koska se oli saanut alkaa. (7e: ei sivunumeroa)

Runo näyttää suoraan osaston runojen tapahtumat: miniät saapuvat, he tuovat ilon, joka kuitenkin loppuu miniöiden lähtiessä. Kehysruno siis antaa ajallisen kehyksen Loru miniöistä – osastolle.

Runossa puhuja nostaa esiin runojen maailman perheen yksinäisyyden: kun miniät ovat paikalla, perhe ei ”ole yksin”. Yksinäisyys ja eristäytyneisyys näkyvät myös muissa runoissa. Perhe on onnellinen miniöiden kanssa, mutta miniät ovat kuitenkin aina ulkopuolisia ja vastakkaisia suhteessa perheeseen. Siitä huolimatta perhe tarvitsee heitä kuten minä toteaa: “[...]Me tarvitsemme heitä, purskahtavia itiöitä / ja meikin tuomia muutoksi[...]” (7e: 59). Miniät tuovat muutosta ja ovat yllätyksiä, kuin ”purskahtavia itiöitä”. He tuovat vaihtelun yksinäiseen ja jakaantuneeseen perheeseen.

Kehysruno siis kertoo suoraan, mihin runojen maailmassa päädytään. Osaston muiden runojen kautta selviää miniöiden ajan kestävän yhden kesän. Miniät saapuvat kesän alussa. Tämän näyttää kehysrunon jälkeisen runon aloitus: ”Kun voikukkapallot pölyttyvät pääsee pilven raosta / pihaan saapuu lauma miniöitä[...]” (7e: 55). ”Voikukkapallot” eli voikukan haivenpallot kehittyvät alkukesällä. Miniöiden saapuminen ajoittuu siis alkukesään. Syksyllä miniät jättävät perheen, ja runojen minä kuvaa heidän valmistautumisensa tähän lähtöön: “[...]Lokakuussa näen heidät seisomassa kielekkeellä / odottamassa sopivia virtauksia[...]” (7e: 61). Miniät kuvataan runoissa taianomaisina, mikä yhdistyy osaston nimen *loruun*. Miniöiden aika on lorumainen, lyhyt ja leikittelevä. Miniät ovat ikään kuin satua: he ilmestyvät kuin itiöt ja katoavat taas sopivan tuulen *virtauksen* saapuessa.

Loru miniöistä -osaston kehysruno toimii asennonvaihdon paikkana kolmannen ja neljännen osaston välillä. Kehysruno siirtää runojen maailman paikan taas menneeseen, pois kirjoittamisen paikasta. Näin *Seitsemän enon* neljäs osasto yhdistyy kokoelman toiseen osastoon. Näissä kummassakin tapahtumat, joista runoissa kerrotaan, ovat jo tapahtuneet. Muissa osastoissa puhutaan runojen maailman nyt-hetkestä ja nyt-hetkessä.

Samoin kuin Huotarisen teoksessa aiemminkin, myös neljännen osaston viimeinen runo toimii siirtäjänä viimeiseen osastoon. Siinä minäpuhujaa palaa runon maailmassa takaisin nyt-hetkeen ja osoittaa sanansa enoilleen:

Muistatteko miniän jonka kumisaappaissakin oli korot?
(Eno Ruusunpuna ja muut enot seisovat hämillään,
kuin haavoilla.)

Minä näen hänet (tämän sanon varmalla äänellä),
hän tulee metsästäjän vaimoksi
kuten jokainen
[...]
Kuka hän oli?
Miksi te ette sano mitään?

Eikö hän ollut
kenenkään vaimo? (7e: 62-63)

Tässä runossa minä muistelee yhtä miniöistä ja esittää kysymyksensä enoilleen. Minä törmää yhä uudelleen hiljaisuuteen, jossa menneistä ei haluta puhua. Enot eivät paljasta minälle mitään, ja hän jää vaille vastausta.

Loru miniöistä -osaston viimeisessä runossa runon aika on siis teoksen maailman nykypäivä ja runojen puhuja osoittaa sanansa enoilleen. Tämä ajallisuus ja minän kääntyminen kohti enoja tuo muutoksen osaston runoihin. Aiemmissa runoissa minä on toiminut minäkertojana ja tapahtumahetki on ollut aika, jolloin miniät ovat olleet suvun luona. Viimeisessä runossa palataan runon maailman nykyhetkeen. Myös avoimeksi jäävä kysymys runon lopussa toimii siirtäjänä seuraavaan osastoon.

6.6 VIIDES KEHYSRUNO

Viimeisen osaston kehysrunossa puhuja pohtii sitä, kuinka hänen kirjoittamisensa on alkanut:

Vallitsevan tarinan mukaan kirjoitin
(Revin risukoista, silvoin syreeneistä)
koska kielessäni oli haava,
ei liian iso eikä liian pieni.
Vallitsevan tarinan mukaan
kirjoitin kierrevihkoihin.
Entä jos maalasin sanat sukutalon seinään? (7e: ei sivunumeroa)

Koko Huotarisen teoksen läpi *haavat* ja *arvet* ovat vaivanneet runojen maailman henkilöitä. *Sota* ja *luodinreiät* jättivät jäljet ensimmäisen ja toisen osaston maailmassa. Kun *Seitsemän enon* kolmannessa osastossa minäpuhujan enot nousevat esiin minän mielessä, he seisovat "jalat arkoina kuin vitsojen jäljiltä" (7e: 37). Enojen muistaminen on jatkuvasti minälle satuttava paikka, jota vaikenava perhe ei paranna. Kun minä kysyy enoiltaan miniästä, "jonka kumisaappaissakin oli korot" (7e: 62), enot eivät vastaa. He pysyvät vaiti ja "seisovat hämillään, / kuin haavoilla."

(emt). Näistä arvista muodostuu vähitellen yksi syy siihen, miksi runojen minä kirjoittaa. Puhumattomuus on kuin *haava kielessä*, minkä minä korjaa kirjoittamisella.

Minän suvun kotitalo saa uutta merkitystä teoksen lopussa. Kehysrunossa minä kyseenalaistaa "vallitsevan tarinan" *kierrevihkoihin kirjoittamisesta*, ehkä hän onkin *maalannut* "sanat sukutalon seinään". Etenkin modernistisen runouden perinteessä runo näyttäytyy tilana ja tilaan liittyvä kuvasto kuvaa runojen kirjoittamista. Leena Kaunonen kirjoittaa, että "kirjoittamisen paikka on tapahtumapaikka"³⁶. (Kaunonen 2001: 146-147.) Tämä näkyy myös viidennen osaston kehysrunossa. *Seitsemän enon* fiktiivisen maailman talo ja enot muuttuvat retorisella tasolla kielikuvaksi jostain suuremmasta: talo ei ole runon maailman konkreettinen paikka. Kolmannessa osastossa enot palaavat minän luokse kotitaloon ja seuraavassa runossa "äitini veljet asettuvat sukutaloksi" (7e: 36). Enosta ja talosta muodostuu metafora kirjoittamiselle. Tästä kertoo *sukutalo* -sanan translatiivi pääte: enot eivät asetu taloon, vaan he muuttuvat taloksi. Maalaamalla sanat sukutalon seinään minä muuttaa talon kirjoitusaluekseen.

Viimeisen osaston kehysrunon kasvillisuus-sanasto jatkuu koko osaston läpi. Yhdessä runossa puhuja näyttää luonnon liittyvän enoihin ja enot kirjoittamiseen: "*Päätän että kirjoitan kun tulee mieleen yksi sana, / se liittyy enoihin. Kuusama. Keltavuokko.*" (7e: 68.) Kehysrunossa minä käyttää väkivaltaa, repii risukkoa ja silpoo syreenejä, pystyäkseen kirjoittamaan. Kirjoittaminen on kuin taistelua luontoa vastaan ja syntyy yhteydessä luontoon.

Metalyyrinen pohdinta, joka on keskeistä viimeisessä osastossa, näkyy siis jo kehysrunossa. Runossa näkyy myös muiden runojen typografia. Näissä runoissa osa virkkeistä on merkitty sulkumerkein. Kehysrunon tavoin ne toimivat ikään kuin minäpuhujan tarkennuksina, jotka käsittelevät kirjoittamista. Kehysrunossa minä täsmentää, kuinka on kirjoittanut (*repimällä* ja *silpomalla*). Myös osaston nimessä on sulkumerkit. Siinä niiden sisältö tarkentaa sitä, mistä oikeastaan teoskokonaisuudessa on kyse: paikka ("siellä mistä kaikki alkoi") on "Vilja-Tuulian muistiinpanot".

Kehysruno ja etenkin sen viimeinen kysymys toimivat siirtäjänä osaston seuraavaan runoon ja koko osastoon. Jälleen yksi kysymys jää vaille vastausta ja pakottaa etsimään sitä seuraavista runoista, jotka rakentavat kuvan siitä, kuinka runojen minä löytää sanat kirjoittamiselle. Kun toisen osaston runojen aloitukset näyttivät, että runot olivat keskustelun osia ja jatkumaita

---

³⁶Kaunonen 2001: 146-147

aiemmista keskusteluista, viidennen osaston runojen aloitukset kytkevät ne runojen kirjoittamisen ketjuiksi. Kehysrunossa minä kysyy kirjoittamisestaan ja seuraavissa runoissa antaa vastauksia kysymykselleen.

6.7 AIEMPIIN RUNOIHIN VIITTAAMINEN

Teoskokonaisuudessa runot voivat viitata aiempiin runoihin ja muuttaa näiden merkityksiä. Tässä osassa tutkielmaa käsitellään Huotarisen teoksen keinoja muistuttaa lukijaa aikaisemmista runoista. Myös nämä keinot ovat merkityksellisiä yhtenäisen teoskokonaisuuden muodostumisessa, koska ne liittävät yksittäisiä runoja toisiin runoihin. Aikaisempiin runoihin vaikuttavat runot ovat muistuttajarunoiksi. Ne muistuttavat aiemmista runoista ja pakottavat lukijaa palaamaan näihin.

Seitsemässä enossa runot toimivat usein muistuttajina sanaston kautta ja muuttavat tai paljastavat sen avulla edellisten runojen aiheita tai teemaa. Siellä mistä tulen -osaston runossa runon puhuja kertoo kaiken kahtia jakaneesta perheestä:

Sekö oli se sama perhe joka lähetti lehteen kaksi
kuolinilmoitusta yhden äidin kuolemasta? Ne pani
kahtia kaiken, toiselle puolelle enot, toiselle tädit, tähän
metsät tuohon raja. Toinen sanoi ettei tämä koskaan sun
kotosi ollut ja toinen rakensi aita[...]. (7e: 27)

Runon puhuja muistelee *sit*ä perhettä ja puhuu kuin perhe olisi muu kuin teoksen minän oma perhe. Puhuja ei runossa täsmenny ja kyseessä voikin olla teoksen perheen ulkopuolinen hahmo. *Kaiken kahtia jakaneeseen perheeseen* palataan kuitenkin myöhemmin teoksessa. Kolmannen osaston Enojen pelto -runossa minäpuhujaa mieltii kahtiajakaantumista:

[...]Mitä meille tapahtui?
Kaikki lapsuudenkodit pitäisi hävittää!
Jos jäisimme, leikkautuisimme kahtia, puolet ja puolet.
Jos jäisimme henkiin, ja juuri niin siinä kävi.” (7e: 37.)

Tämä runo paljastaa, että aiemman runon perhe, joka ”pani kaiken kahtia”, onkin minän oma perhe. Runossa puhuja ihmettelee, mitä perheelle (”meille”) tapahtui ja samalla näyttää tapahtuneen.

Myöhempi runo siis selittää aiempia runoja. Tieto siitä, että runojen maailman perhe on hajonnut kahtia, antaa myös selitystä sille, miksi enot eivät ole läsnä runojen todellisessa maailmassa. Se selittää sen, miksi toisen osaston maailmassa, perheen yhteisessä kokoontumisessa vain perheen naiset ovat äänessä. Perhe on hajonnut kahdeksi, jossa toisella

puolen ovat suvun naiset ja toisella puolen enot. Tämä myös selittää toisen osaston perhejuhlia ja sitä, mikseivät enot ole juhlissa paikalla. Enot ovat jättäneet lapsuudenkotinsa ja minän.

Seitsemän enon lopussa, viimeisessä osastossa muistuttajarunojen määrä kasvaa. Jo osaston nimi Siellä mistä kaikki alkoi yhdistyy teoksen toisen osaston nimeen Siellä mistä tulen. Teoksen minälle kaiken alku on puhujan kotipaikka, teoksen maailmassa niin konkreettinen kuin myös kuvannollinenkin. Viimeisen osaston nimen deiktinen "siellä mistä" -ilmaus kokoaa koko teoksen yhteen. Nimellä lukijalle näytetään, että osaston runojen maailma on se lähtökohta, joka on koko teoksen syy. Toisessa osastossa näytetään tämän paikan historiaa, joka on syy minälle kirjoittaa runoja. Viimeisessä osastossa runon maailman paikka on kirjoittamisen hetki ja teoksen maailman "siellä" kirjoittamisen paikka.

Vaikka *Seitsemän enoa* siirtyy loppua kohden yksityiseen kokemukseen ja alkaa käsitellä minän omaa maailmaa, viimeinen osasto myös palaa yleiseen kokemukseen paikan nimien kautta. Osaston runossa minän kirjoittamista pohtivan äänen lisäksi runoon tulee ikään kuin kolmas ääni, joka muistuttaa ensimmäisestä osastosta:

(tähän ei mahdu enää paljon)

Niin te asetuitte sukutaloksi rotkon reunalle.
Pelot levisivät laajoina
Tähkät hehkuivat yössä
Metsään ompelin kirkkaita polkuja

(niin kuin kirjaimia toisiinsa)

Päivärinteestä, Leppälästä, Vatajasta, Pajulasta.
Korpelasta, Koivulehdosta, Kitinojasta, Koltosta.
Latikasta, Riukulasta, Paunusta, Sormustenlähteeltä.

(tahtoisin jatkaa vielä) (7e: 73, muotoilu alkuperäinen)

Paikkakuntien luettelo on alkanut ensimmäisen osaston toisesta runosta ("Aikaalaiset lähtivät Aikaasta, jaanilaiset Jaanin maasta[...]") (7e: 9)), se kulkee alaviitteenä toisen osaston läpi ja päättyy viimeisessä osastossa. Viimeisessä osastossa siihen kuitenkin tulee mukaan lisäksi metalyyrisyys. Runon minä *ompelee polkuja kuin kirjaimia* ja haluaisi jatkaa runon kirjoittamista vielä. Runossa yhdistyvät kaksi teemaa. Minä kertoo, ettei runoihin "mahdu enää paljon": teoksen tila alkaa loppua. Samalla hän muistuttaa luettelemalla paikan nimiä yleisen kokemuksen mahdollisuudesta: perheen hajoaminen ei ole vain yksityinen kokemus, vaan sama on tapahtunut usealle. Minällä ei ole edes mahdollisuutta luetella kaikkia, joille tämä on tapahtunut, vaikka niin haluaisikin ("tahtoisin jatkaa vielä").

Edellä olevassa runossa enot asettuvat ”sukutaloksi rotkon reunalle”. Aikaisemmin enot ovat rotkon reunalla tapailleet ”vanhaa laulua, sahaa” (7e: 46) ja miniät ovat nukahtaneet ”kielekkeelle” (7e: 59). Suvun talo muuttuu enoiksi. Enot eivät enää ole runojen maailman henkilöitä, vaan kirjoittamisen keinoja. Nämä keinot muodostavat paikan eli runoteoksen. Viittaamalla aikaisempiin runoihin ja antamalla niille uusia tai laajempia merkityksiä *Seitsemän enon* viimeinen osasto toimii teoksen sitojana, teoskokonaisuuden luojana.

7 LOPUKSI

Tässä syventävien opintojen tutkielmassa on tutkittu Vilja-Tuulia Huotarisen runokokoelmaa ja sitä, kuinka kokoelman runot muodostavat yhtenäisen runoteoksen ja teoskokonaisuuden. Lähtökohtana tutkielmassa oli, että yksittäiset runot luovat eri keinoin tiiviin ja yhtenäisen teoksen, jossa yksittäinen runo saa laajemman merkityksen muiden runojen kautta.

Tutkielma on näyttänyt, että teoksen sisällä runoilla on useampi eri keino luoda teoskokonaisuutta. Kehysrunot kehystävät osastoa ja luovat kehysten osaston muille runoille. Tämän kehys antaa lukijalle tietynlaisen lukuohjeen, jonka mukaan lukija runoa lukee. Huotarisen kokoelmassa kehysrunot näyttävät esimerkiksi osaston runojen teemaa, aikaa ja paikkaa. Niissä näkyy myös osaston muiden runojen puhuja ja sanasto.

Siirtäjärunot siirtävät teoksessa runoja eteenpäin seuraaviin runoihin. *Seitsemän enoa* -teoksen muistuttajarunot taas vaativat lukijaa palaamaan runokokoelmassa taaksepäin ja antavat uusia merkityksiä aikaisemmille runoilla.

Teoskokonaisuuden kannalta merkittäviä tekijöitä ovat myös esimerkiksi teoksen jakautuminen viiteen osastoon, teoksen tarinan eteneminen ja muuttuminen ja metalyyrisyyden kasvu loppua kohden.

Huotarisen *Seitsemän enoa* on moneen suuntaan haarautuva runokokoelma. Jatkotutkimuksen kannalta mielenkiintoinen tutkimusaihe on teoksen naisnäkökulma. Se miksi teoksen nimessä ovat *enot*, mutta äänessä ovat vain naiset. Lisäksi teoksen autobiografinen taso ja yhteys suomalaiseen kirjallisuuteen ja perinteeseen vaatisivat lisää tutkimusta.

LÄHTEET

Huotarinen, Vilja-Tuulia 2013: *Seitsemän enoa*. WSOY, Helsinki.

Lähdekirjallisuus:

Haapala, Vesa 2008: Sarjallisuudesta, *Tuli & Savu*, 1/2008. Nihil Interit ry, Helsinki.

Haapala, Vesa 2012: Teoskokonaisuuden runousoppia, teoksessa *Työmaana runous. Runoudentutkimuksen nykysuuntauksia*, Kainulainen Siru, Lummaa Karoliina, Seutu Katja (toim.). Tietolipas 236, SKS, Helsinki.

Haapala, Vesa 2013: Lyriikka, teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Mälikalli Aino ja Steinby Liisa (toim.). Tietolipas 238, SKS, Helsinki.

Haapala, Vesa 2015: Kokoelmakokonaisuuden analyysi tutkimuksen testajana. Tapausesimerkkinä Edith Södergranin *Framtidens skugga* (1920). *Joutsen. Kotimaisen kirjallisuudentutkimuksen vuosikirja 2015*. Helsingin yliopisto.

Hosiaislouma, Yrjö 2013: Runo tanssii uudelle vuosituhannelle, teoksessa *Suomen nykykirjallisuus 1. Lajeja, poetiikkaa*. Hallila Mika, Hosiaislouma Yrjö, Karkulehto Sanna, Kirstinä Leena ja Ojajärvi Jussi (toim.). SKS, Helsinki.

Kaunonen, Leena 2001: *Sanojen palatsi. Puhujan määrittely ja teoskokonaisuuden hahmotus Paavo Haavikon Talvipalatsissa*. SKS, Helsinki.

Kirstinä, Leena ja **Turunen**, Risto 2013: Nykyproosan solmukohtia ja avauksia, teoksessa *Suomen nykykirjallisuus 1. Lajeja, poetiikkaa*. Hallila Mika, Hosiaislouma Yrjö, Karkulehto Sanna, Kirstinä Leena ja Ojajärvi Jussi (toim.). SKS, Helsinki.

Kyyrönen Laura 2013: "Edessä tuntematon tulevaisuus" Vienen pakolaisten vaiheet vuosina 1944-1951. Pro gradu tutkielma, Oulun yliopisto. (<http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201306011433.pdf>)

Laamanen, Erika 2018: *Pispalan ars poetica. Lauri Viidan runojen metalyyrisyydestä*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.

Lummaa, Karoliina 2011: Aihe, motiivi, teema ja topos. Miksi runossa kuvataan kukkaa? Teoksessa *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*, Kainulainen Siru, Kesonen Kaisa ja Lummaa Karoliina (toim.). Vastapaino, Tampere.

Oja, Outi 2012: "Metalyriikan monet muodot. Esimerkkinä 1960-luvun avantgarderunous Suomessa", teoksessa *Työmaana runous. Runoudentutkimuksen nykysuuntauksia*, Kainulainen Siru, Lummaa Karoliina, Seutu Katja (toim.). Tietolipas 236, SKS, Helsinki.

Pekkanen, Reetta 2012: *Miten niin miten? Puheen illuusio Pirkko Saision romaanissa Punainen erokirja*. Pro gradu –tutkielma, Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83207/gradu05628.pdf?sequence=1>, Viitattu 8.5.2020.

Seutu, Katja 2008: Näkökulmia runouden realismiin ja sen tutkimiseen metonymisyys ja roolirunon laji. Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti AVAIN, 2/2008, Nihil Interit, Helsinki.

Seutu, Katja 2009: *Olla elävän sanat. Roolirunon laji Maila Pylkkösen teoksessa Arvo. Vanhaäiti puhuu runonsa*. SKS, Helsinki.

Seutu, Katja 2013: Runouden dialogisuudesta, teoksessa *Dialogi kaunokirjallisuudessa*, Tietolipas 242, SKS, Helsinki.

Tiittula, Liisa; Nuolijärvi, Pirkko 2013: *Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa*. SKS, Helsinki.

Viikari, Auli 1990: Lyriikan runousoppia, teoksessa *Runousopin perusteet*. Palmenia, Gaudeamus, Helsinki 2012.

Muu aineisto:

Tieteentermipankki, loru: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:loru>.
Tarkastettu 6.2.2020.

Pelumylly: <http://www.finnica.fi/keski-suomi/taloushistoria/artikkelikoneistuminen.htm>.
Tarkastettu 24.1.2020.